

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2012

Daniela Tesaříková

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Daniela Tesaříková

„Tlumočení znakového jazyka na vysokých školách

v České republice“

„Sign Language Interpreting at Universities in the Czech Republic“

Praha 2012

vedoucí práce: Mgr. Nad'a Dingová

Poděkování

Poděkování patří především **Mgr. Nadě Dingové** za vedení této bakalářské práce, odborné rady a konzultace. Dále **Ing. Janu Koubkovi** a **Ing. et Bc. Karlu Sobolovi**, kteří mi pomohli s obsáhlou dotazníkovou částí, dále **Mgr. Lucii Štefkové** za ochotu udělat jazykovou korekturu při natáčení otázek pro videodotazník. Mé poděkování patří také zaměstnancům technického oddělení **Střediska Teiresiás**, a to především **Mgr. Radkovi Jurnému** za technickou podporu při zpracování dotazníku.

Závěrem děkuji celé své rodině za psychickou podporu při psaní mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ...dne...

.....

Daniela Tesaříková

Anotace

Bakalářská práce s názvem „Tlumočení znakového jazyka na vysokých školách v České republice“ se zabývá zmapováním současné situace v zajišťování tlumočnicků na vysokých školách, popisuje způsoby zajištění a problémy, na které odpovědná centra narážejí. Práce je spíše formálně rozdělena do dvou částí. První, teoretická část popisuje legislativní ukotvení tlumočnické profese v platných zákonech České republiky, dále se zaměřuje na zpracování přehledu servisních pracovišť, která v současné době poskytují služby zdravotně znevýhodněným studentům na jednotlivých vysokých školách s důrazem na poskytování tlumočnických služeb studentům a nakonec na dva vysokoškolské obory, které jsou určeny především neslyšícím studentům a tlumočení je samozřejmostí.

Druhá část je praktická a zahrnuje výzkum, který byl zpracováván pomocí dotazníkového šetření. Výzkum se zaměřuje na názory neslyšících studentů vysokých škol na úroveň poskytovaného tlumočení a jejich vlastní zkušenosti a názory na tlumočení zajištěné v průběhu studia. Výsledky výzkumu jsou v práci popsány a doplněny o návrhy řešení zjištěných problematických situací.

Klíčová slova: tlumočnický český znakový jazyk, znakový jazyk, tlumočení, neslyšící student, univerzita, centrum pro pomoc studentům se specifickými potřebami, zákon.

Annotation

The Bachelor's thesis "Interpreting for the Deaf at Czech Universities" maps out the current situation of providing interpreters at universities, and it describes ways of providing and problems encountered by responsible support centres. It consists of two parts. The first part is theoretical and it describes legislative measures concerning interpreters in the operative legislation in the Czech Republic, it further gives an overview of support centres assisting students with disabilities at individual universities which stress providing interpreting services to students, and it finally focuses on two university programmes of study intended primarily for deaf students where interpreting is taken for granted.

The second part is practical and it includes research conducted as a questionnaire inquiry. The research focuses on opinions of deaf university students about the level of provided interpreting and their personal experiences with and opinions about interpreting provided during their studies. The thesis describes the results of the research and adds suggestions about possible solutions to the given problematic situations.

Keywords: Czech sign language interpreter, sign language, interpreting, deaf students, university, support centre for students with special needs, legislation.

Obsah

1. Úvod	9
2. Legislativní ukotvení profese tlumočníka.....	10
2.1 Tlumočení na vysokých školách.....	13
3. Servisní pracoviště pro zdravotně znevýhodněné studenty	15
3.1 Česká zemědělská univerzita v Praze	15
3.2 České vysoké učení technické	16
3.3 Masarykova univerzita.....	17
3.4 Ostravská univerzita v Ostravě	18
3.5 Univerzita Hradec Králové	19
3.6 Karlova univerzita.....	20
3.7 Univerzita Palackého v Olomouci	21
3.8. Vysoká škola Báňská – Technická univerzita Ostrava.....	21
3.9 Vysoká škola ekonomická v Praze	22
3.10 Vysoká škola Jana Amose Komenského, s.r.o.	23
3.11 Shrnující tabulka	24
4. Obory pro neslyšící s tlumočníkem jako stálým pracovníkem.....	25
4.1 Janáčkova akademie múzických umění v Brně	25
4.1.1 Co je výchovná dramatika pro neslyšící?	25
4.1.2 Vznik oboru	25
4.1.3 Cíl oboru	26
4.1.4 Profil absolventa	26
4.1.5 Tlumočení	27
4.2 Karlova univerzita v Praze.....	28
4.2.1 Co je Čeština v komunikaci neslyšících?	28
4.2.2 Vznik oboru	29
4.2.3 Cíl oboru	29
4.2.4 Profil absolventa	29
4.2.5 Tlumočení	30
5. Výzkum	31
5.1 Dotazník.....	31
5.1.1 Cíl dotazníkového šetření	31
5.1.2 Metodický postup	32
5.1.3 Struktura dotazníku.....	35
5.1.4 Problémy při realizaci dotazníku	35
5.2 Respondenti	38
5.3 Otázky	41
6. Závěr	73
Seznam použité literatury	74
Seznam obrázků	78
Seznam tabulek	79
Seznam tabulek	79
Seznam grafů.....	80
Seznam grafů.....	80
Seznam příloh.....	81

Seznam použitých zkratk

APA	Aplikované pohybové aktivity
APPN	Agentura profesního poradenství pro neslyšící
ASNEP	Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel
CKTZJ	Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
CODA	Children of the Deaf adults
ČNES	Čeština v komunikaci neslyšících
ČVUT	České vysoké učení technické
DPP	Dohoda o provedení práce
EU	Evropská unie
JAMU	Janáčkova akademie múzických umění
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MU	Masarykova univerzita
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
RUK	Rektorát Univerzity Karlovy
TKN	Televizní klub neslyšících
UJAK	Univerzita Jana Amose Komenského
UK	Univerzita Karlova
VDN	Výchovná dramatika neslyšících
VŠ	Vysoká škola
VŠE	Vysoká škola ekonomická v Praze

1. Úvod

V dnešní době je už takřka běžné, že si mladí lidé po ukončení střední školy volí možnost pokračovat ve studiu na škole vysoké. Slyšící uchazeči si vybírají z nepřeberného množství vysokoškolských oborů a nemusí se zabývat otázkou tlumočení, protože mohou studovat ve svém mateřském jazyce, v českém jazyce. Neslyšící uchazeči se však musí ohlížet na to, zda jim vysoká škola zajistí vyhovující podmínky pro studium, tedy i zajištění tlumočení znakového jazyka. Jak uvidíme v následujících kapitolách, není tlumočení pro neslyšící na vysokých školách běžným standardem. Když už vysoká škola tlumočení znakového jazyka poskytuje, často úroveň tlumočnicků nebývá adekvátní vysokoškolskému prostředí.

Proto jsem se rozhodla věnovat se ve své práci problematice tlumočení pro neslyšící na vysokých školách v České republice. Zaměřila jsem se na nynější platné zákony, ve kterých je ošetřeno tlumočení pro neslyšící, na jednotlivá servisní pracoviště vysokých škol, která poskytují tlumočení znakového jazyka a na specializované vysokoškolské obory. Co mě však nejvíce zajímalo, byly názory samotných neslyšících studentů na úroveň poskytovaného tlumočení na vysoké škole. Chtěla jsem znát jejich názory a zkušenosti a jejich návrhy na zlepšení úrovně tlumočení. Proto jsem se velmi intenzivně zabývala dotazníkem, který jsem vytvořila, a který tyto názory zjišťuje.

Pro svou práci jsem čerpala především ze zákonů, dále z webových stránek jednotlivých servisních pracovišť pro znevýhodněné studenty a z telefonických rozhovorů se zaměstnanci servisních pracovišť. Pro sestavení a vyhodnocení dotazníku mi poskytly inspiraci příručky zabývající se problematikou sociologického výzkumu.

2. Legislativní ukotvení profese tlumočníka

Ještě v polovině 20. století se otázkami masového zpřístupňování veřejných vzdělávacích institucí pro neslyšící nikdo nezabýval a situace byla pokládána za vyřešenou existencí speciálních základních a středních škol, jejichž většina preferovala orální vzdělávací metody. Doba však pokročila a názory na neslyšící a jejich vzdělávání se změnily. Věnuje se větší pozornost zpřístupnění terciárního vzdělávání neslyšícím. Zřejmě také proto přibývá mezi neslyšícími vysokoškolsky vzdělaných osob. Mnozí z nich (zajisté ne všichni) využívali při svém studiu možnosti tlumočení znakového jazyka. I když je v dnešní době tlumočení znakového jazyka nedílnou součástí studia neslyšících, často bývá v očích veřejnosti zaměňována role tlumočníka s rolí osobního asistenta konkrétního žáka. Jen málo států na světě má legislativu ohledně tlumočení na školách detailněji propracovanou. Česká republika mezi ně bohužel nepatří. V České republice není legislativní ukotvení tlumočníka zcela jasné. Tlumočník je na většině škol stále vnímán spíše jako osobní asistent konkrétního žáka. Proto tato část práce bude zaměřena na výběr z legislativy, která sice zahrnuje uznání právo neslyšících vzdělávat se v jejich prvním jazyce, ale už konkrétněji nedefinuje, v jaké podobě toto vzdělávání a naplnění komunikačního práva má být realizováno.

Význam znakového jazyka pro vzdělávání neslyšících jako první docenil Charles Michel de l'Epée v 18. století. Uvědomil si, že bez znakového jazyka se nemohou neslyšící naučit to, co potřebují pro každodenní život. Z toho vyplývala jejich závislost na cizí pomoci a omezené možnosti vydělávat si na své živobytí. (HRUBÝ, 1999) V 19. století probíhalo ve Francii intenzivní zkoumání znakových jazyků, které bylo přerušeno závěry známého milánského kongresu v roce 1880 (ICED 1880). Druhou vlnu teoretického výzkumu proto představují až práce amerických lingvistů v polovině století dvacátého, které argumentačně potvrzují, že znakové jazyky jsou plnohodnotnými jazyky se všemi charakteristikami, které jsou podstatné pro každý přirozený jazyk.

Český znakový jazyk je tedy jazykem přirozeným, což je uvedeno v zákoně č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, kde se o českém znakovém jazyce píše, že je to přirozený a plnohodnotný komunikační systém, který je tvořený prostředky vizuálně-pohybovými, čímž se rozumí tvary rukou, jejich postavení a pohyb, pozice hlavy a horní části trupu a mimika. Dále zákon uvádí, že český znakový jazyk disponuje základními atributy jazyka, jako je systémovost, dvojí členění, znakovost, svébytnost, produktivnost a historický rozměr, a je ustálený po stránce gramatické a lexikální. (384/2008)

Neslyšící lidé, stejně jako slyšící občané České republiky, mají právo vzdělávat se ve svém prvním jazyce. To je uvedeno i v jednom z nejdůležitějších dokumentů, který je součástí ústavního pořádku České republiky - Listině základních práv a svobod, ve které je mimo jiné také uvedeno, že občanům, kteří tvoří etnické nebo národnostní menšiny, je zaručen všestranný rozvoj a to zejména právo rozvíjet vlastní kulturu s jinými příslušníky menšiny a dává právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyce a sdružovat se v národnostních sdruženích. Občané, kteří přísluší k etnickým a národnostním menšinám mají právo, za podmínek stanovených zákonem, na vzdělání v jejich jazyce. (Listina základních práv a svobod)

Dalším důležitým dokumentem, podporujícím právo neslyšících na vzdělávání se v mateřském jazyce, je Bruselská deklarace. Dne 19. listopadu 2010 proběhla v Evropském parlamentu první konference o právních předpisech o znakovém jazyku, která byla uzavřena podpisem Bruselské deklarace. Rozumí se jí dokument, který je významný pro dosažení pokroku v uznávání znakového jazyka v Evropě. Deklarace zahrnuje požadavky, které se týkají vzdělávání, tlumočnicků znakového jazyka a dalších oblastí, jako například zaměstnávání. Uvádí také, že právo na znakový jazyk je právo lidské a mělo by jako takové být dodržováno. (Tisková zpráva). U příležitosti konference byly vydány Právní předpisy o znakové řeči v Evropě (Sign Language Legislation in Europe), které zahrnují národnostní právní předpisy na úrovni EU i OSN, a ve kterých se uvádí, že znakový jazyk je lidské jazykové právo. Rozvádí též skutečnost, že znakové jazyky národní jsou prvním jazykem neslyšících a popisuje doplňkové dvojjazyčné vzdělávání. (Tisková zpráva). Bruselská deklarace z roku 2010 shrnuje požadavky do sedmi zásad. V páté zásadě se píše, že každý uživatel znakového jazyka musí mít právo bez diskriminace a omezení používat rodný znakový jazyk a že používat a komunikovat v rodném jazyce je základní lidské právo. V zásadě šesté je uvedeno, že osoby, které užívají znakový jazyk, musí mít rovný přístup ke vzdělávání, zaměstnání a veřejnému životu. Jejich plné zapojení musí být chráněno a podporováno pomocí právních předpisů. Zajištění tlumočení znakového jazyka je jednou z možností, jak pomoci osobám, které užívají znakový jazyk, získat plný přístup k informacím. (Bruselská deklarace) V části o používání znakových jazyků je zmíněn bod, ve kterém se píše, že neslyšící a nedoslýchavé osoby, které jsou uživateli znakového jazyka, mají právo učit se znakový jazyk a vzdělávat se dvojjazyčně, a to jak ve znakovém jazyce, tak i v psaném jazyce národním. V tomto bodě je také naléháno na členské státy Evropské unie, aby zajistily rovné příležitosti při poskytování dostupného vzdělávání uživatelům znakového jazyka. (Bruselská deklarace)

Třetím dokumentem, který zajisté také stojí za zmínku, je Plnění úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v České republice. Účelem úmluvy je podporování, ochrana a zajišťování plného a rovného užívání všech lidských práv a svobod všem osobám, které mají zdravotní postižení. Jedná se o podporu úcty k jejich přirozené důstojnosti. Osobami se zdravotním postižením se rozumí osoby, které mají dlouhodobé mentální, duševní, fyzické nebo smyslové postižení, které může bránit jejich účinnému zapojení do společnosti rovnoprávně s ostatními. V článku č. 24 týkajícím se vzdělávání je uvedeno, že státy, které jsou v této úmluvě smluvní stranou, přiznávají osobám se zdravotním postižením právo na vzdělání a mají za cíl toto právo realizovat bez diskriminace. Na základě zajištění rovných příležitostí státy, které jsou v úmluvě smluvní stranou, zajistí začleňující vzdělávací systém na všech úrovních a také celoživotní vzdělávání. Tyto státy také umožní zdravotně postiženým osobám získat sociální a praktické dovednosti, které usnadní jejich rovné a plné zapojení do systému vzdělávání a do života společnosti. Proto tyto státy přijmou opatření a to tak, že umožní studium znakového jazyka a podporu jazykové identity neslyšících, zabezpečí, aby neslyšícím, nevidomým a hluchoslepým, a to hlavně dětem, bylo poskytováno vzdělávání v prostředcích komunikace, které jsou pro ně nejvhodnější a to v prostředí, které v co nejvyšší možné míře zvyšují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj. (Plnění úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v České republice)

S tím souvisí první zákon, kterému zde bude věnována pozornost, zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který vychází ze zásady rovného přístupu ke vzdělávání a odmítá diskriminaci mimo jiné i z důvodu zdravotního stavu či jiného jazyka. Podle tohoto zákona neslyšící patří mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dle zákona č.384/2008 o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob má neslyšící právo používat komunikační systém, který si zvolí (český znakový jazyk nebo komunikační systémy vycházejících z českého jazyka), vzdělávat se pomocí tohoto systému a má právo na výuku tohoto komunikačního systému. (384/2008)

I když ze znění výše uvedených zákonů jednoznačně vyplývá, že neslyšící mají právo na vzdělávání se ve svém preferovaném jazyce a mají právo na bezplatné tlumočení do českého znakového jazyka, přesto není v České republice postavení tlumočnicka ve vzdělávání jasné. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob sice uvádí povinnost zajištění tlumočnických služeb pro neslyšící studenty, kteří jsou integrováni na běžných středních a vysokých školách, a vyhláška č. 73/2005 Sb. hovoří o potřebnosti a rozsahu tlumočnických služeb pro sluchově postižené studenty v individuálním studijním

plánu, avšak školské předpisy nepočítají s tlumočníkem jako se zaměstnancem školy. (TORÁČOVÁ, 2008) Školský zákon sice zaručuje nárok na bezplatné poskytování tlumočení ve vzdělávání, avšak školské předpisy o působení tlumočnicka nepojednávají. Výjimkou je studium na vysokých školách, kdy může být poskytování tlumočnických služeb ošetřeno ve vnitřních předpisech školy, směrnicích rektora atd. Zmínku o tlumočnících, narozdíl od osobních asistentů, nenalezneme ani v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Tím vzniká problém, jak tlumočnicka ve škole reálně zaměstnat, nebo jak ošetřit poskytování tlumočnických služeb pro potřeby školy. Toráčová (2008) uvádí, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje dva způsoby zajištění tlumočnicka. Tlumočení může být zajištěno na základě uzavření buď pracovně právního vztahu mezi tlumočníkem a právnickou osobou řídící činnost školy, a to dohodou o provedení práce. V případě takového vztahu mohou být náklady na tlumočení hrazeny ze státního rozpočtu. Druhou možností je nakoupení tlumočení jako služby, kdy v případě škol, které jsou zřizovány státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí hradí náklady na tlumočnickou službu zřizovatel. Pokud se jedná o školu církevní nebo soukromou, je možné tlumočnické služby hradit ze státního rozpočtu jako nezbytný neinvestiční výdaj.

2.1 Tlumočení na vysokých školách

V prostředí vysokých škol je působení tlumočnicka zřejmě nejčastější. Nárok na bezplatné tlumočení pro neslyšící studenty na školách obecně ošetřuje zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Tento zákon přiznává z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty mimořádné výhody 2. stupně (průkaz ZTP) nebo 3. stupně (průkaz ZTP/P) neslyšícím a hluchoslepým žákům středních, vyšších odborných a vysokých škol. Těmto žákům jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně a to za podmínek, které prováděcím předpisem stanoví zákon. (384/2008) Veřejné vysoké školy mají také povinnost dle § 21 zákona č. 11/1998 Sb., o vysokých školách vynaložit veškeré úsilí, aby vyrovnaly příležitosti handicapovaným studentům pro studium na vysoké škole. Podle § 4 téhož zákona má student právo učit se, což zahrnuje svobodnou volbu zaměření studia v rámci studijních programů a má právo svobodně vyjadřovat ve výuce své vlastní názory. (11/1998) Pokud neslyšící student používá jako svůj hlavní komunikační prostředek český znakový jazyk a chce v něm své názory vyjadřovat, potřebuje k tomu účelu tlumočnicka. Může též nastat situace, kdy je přednášející mluvčím českého znakového jazyka. Pokud má metodicky vést výuku, potřebuje předat informaci v mluveném jazyce, proto i v tomto případě je přítomnost tlumočnicka nutná k zajištění plynulé komunikace. Avšak i v případě vysokých

školařské narážíme na problém při poskytování tlumočnických služeb a případném zaměstnávání tlumočnicků. Toto mohou vyřešit vnitřní personální předpisy, které vymezují pracovní pozice. Z tohoto důvodu vysoké školy vydávají vlastní směrnice, jejichž předmětem je mimo jiné i způsob zajišťování tlumočení pro neslyšící. Zde je uveden příklad směrnice rektora Masarykovy univerzity Postavení znakového jazyka na Masarykově univerzitě. Tato směrnice vychází ze zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a z vnitrouniverzitních norem, které upravují komunikaci pracovníků Masarykovy univerzity s osobami se smyslovým postižením, a doplňuje a rozpracovává některá ustanovení. Směrnice doslova uvádí: „*Dochází-li na půdě MU ke komunikaci osob neslyšících ve smyslu § 2 zák. č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, (dále jen sluchově postižených) s osobami slyšícími, vzniká oběma komunikujícím stranám nárok na tlumočení. Zajišťováním těchto tlumočnických služeb je na všech pracovištích a na všech akcích Masarykovy univerzity pověřeno Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky MU (dále jen Středisko Teiresiás).*“ (Směrnice)

V tomto případě je jasné, kdo má zajištění tlumočení na starosti. Středisko Teiresiás přímo zaměstnává tlumočnický nebo spolupracuje s externími tlumočnickými. Způsob zajišťování tlumočení na MU v Brně je popsán ve vnitřních předpisech Střediska Teiresiás. Toto však platí pouze pro zmíněnou univerzitu. Ne vždy podobná centra při vysokých školách zajišťují tlumočení v podobném rozsahu pro své neslyšící studenty. Na způsoby zajištění tlumočení na jednotlivých univerzitách se zaměřím později.

Jak je zřejmé z výše uvedených dokumentů, je nesporné, že neslyšící mají právo na vzdělávání ve svém preferovaném jazyce - českém znakovém jazyce v primárním, sekundárním i terciárním vzdělávání. V naší společnosti je zajisté vidět pokrok ve snaze zpřístupnit vzdělání i neslyšícím studentům. Přibývá vysokoškolsky vzdělaných neslyšících. Vznikají také stále nová servisní pracoviště, která mají pomoci znevýhodněným studentům vyrovnat podmínky pro studium, a rozšiřuje se spektrum poskytovaných služeb, což dokazují také data uvedená v následující kapitole. Od roku 2000 jich vzniklo devět v různých místech České republiky. Spektrum poskytovaných služeb se též rozšiřuje např. o Polygraf, který je určen pro vizualizaci mluvené řeči, který však v České republice zatím používá pouze Masarykova univerzita. Je tedy možné vyslovit určitou naději, že se do budoucna znakový jazyk a tlumočníci stanou neodmyslitelnou součástí výuky neslyšících žáků a studentů.

3. Servisní pracoviště pro zdravotně znevýhodněné studenty

„V současné době jsou stále intenzivněji vnímány narůstající požadavky na vzdělání, zvyšuje se tempo a rychlost vzdělávání. Vzdělávání, respektive učení, přestává být záležitostí především dětství a mládí a stává se celoživotní nutností, začínáme mluvit o učící se společnosti.“ (KOCUROVÁ, 2008, s. 10) V dnešní době většině mladých lidí středoškolské vzdělání nestačí a pokračují ve studiu na vysoké školy. Tím se jim otvírá brána do jiného světa plného možností vzdělávat se, vycestovat do zahraničí, poznávat nové lidi atd. Pro handicapované studenty byla až donedávna tato brána zavřená. Situace v Česku se v posledních patnácti letech, v souvislosti s dostupností studia na vysoké škole, zlepšila „... v oblasti dostupnosti vysokoškolského studia pro lidi s postižením se celkově situace v Česku v posledních 15-ti letech výrazně zlepšila (...). Postupně dochází k vyčleňování a konstituování speciálních poradenských i asistenčně-facilitačních aktivit z původně širokého, univerzalistického rámce poradenských služeb na vysokých školách v ČR.“ (NOVOSAD, 2008, s. 51) V této části práce se zaměřím především na pracoviště, která v současné době poskytují aktivně a systematicky mimo jiné i tlumočnické služby studentům se sluchovým postižením.

Všechna níže uvedená pracoviště jsem kontaktovala telefonicky nebo mailem a ptala se na to, kolik mají v současné době studentů, kteří vyžadují tlumočnické služby, kolik mají tlumočnicků a jakým způsobem tlumočnický sjednávají.

3.1 Česká zemědělská univerzita v Praze

Oddělení pro zdravotně znevýhodněné studenty

Toto oddělení pro zdravotně znevýhodněné studenty vzniklo v roce 2006. Vedoucí oddělení je prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc. Oddělení poskytuje studijní, edukační a profesní poradenství studentům se zdravotním postižením a také uchazečům o studium. Zajišťuje tlumočnické služby pro neslyšící studenty a organizuje kurzy prostorové orientace pro nevidomé studenty. Snaží se především o docílení odstranění architektonických bariér na univerzitě. Mezi další aktivity patří zajišťování asistenční služby pro studenty, kteří mají pohybové omezení. (webové stránky Oddělení) Studentům se sluchovým postižením na této univerzitě jsou poskytovány „odborné studijní intervence, přepisovací software do výuky *Newton Dictate*, tlumočení znakovým jazykem a artikulační tlumočení“. V roce 2010 na České zemědělské univerzitě studovalo celkem 20 111 studentů, z toho 186 studentů se

zdravotním postižením, z nichž byli 4 studenti se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2011-2012)

Podle informací Oddělení v současné době studují na České zemědělské univerzitě 4 neslyšící studenti, pro které je poskytována tlumočnická služba. Tlumočníci jsou zaměstnáváni na dohodu o provedení práce. Univerzita nemá své stálé interní tlumočníky, objednávat si je prostřednictvím organizace APPN,o.s. nebo oslovují přímo tlumočníky, které znají pracovníci centra. Tlumočníci se střídají, proto je počet tlumočnicků nestálý. Tlumočnické služby jsou do roku 2012 placeny z projektu, od roku 2013 bude univerzita financovat tlumočníky ze stálých zdrojů. Pro studenty není tlumočena celá výuka, ale pouze profilové předměty. Tam, kde není výuka tlumočnickými pokrytá, dostávají studenti materiály pro samostudium.

3.2 České vysoké učení technické

Handicap poradna – poradna pro studenty se speciálními potřebami

Handicap poradna vznikla v roce 2007. Vedoucí servisního pracoviště je mgr. Barbora Čalkovská. Poradna zajišťuje služby pro uchazeče i pro stávající studenty ČVUT. Zohledňuje např. speciální potřeby uchazečů při přizpůsobení podmínek přijímacího řízení a zprostředkovává asistenci, tlumočení do znakového jazyka a jiné potřebné služby k přijímacím zkouškám. Spolupracuje s Centrem pro podporu samostatného studia zrakově postižených TEREZA (viz dále). Poradna zprostředkovává zapůjčování studijní literatury a technických pomůcek jako je mobilní indukční smyčka, diktafon, nebo notebook. Zajišťuje také asistenční služby, zapisovatelské služby, tlumočení do znakového jazyka a další. Podává informace o přístupnosti budov ČVUT a zprostředkovává pro studenty studijní a psychologické poradenství. (webové stránky Handicap poradny)

V roce 2010 na Českém vysokém učení technickém studovalo celkem 21 636 studentů, z toho 80 studentů se zdravotním postižením, z nichž bylo 11 se sluchovým postižením. Studenti se sluchovým postižením mají možnost zapůjčení přenosné indukční smyčky a zajištění on-line přepisu přednášek. Na žádost studenta Handicap poradna také zprostředkuje tlumočníka z řad tlumočnicků externích spolupracujících organizací. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2011-2012)

Podle poradny nyní na ČVUT studují 2 studenti, kteří vyžadují tlumočnickou službu. Ani zde nepůsobí tlumočníci jako internisté, ale jsou objednávaní přes Českou komoru

tlumočnicků znakového jazyka, jsou placeni formou fakturace. Tlumočníci se na univerzitě střídají. Není pevně daný tlumočnický tým, který by zabezpečoval potřeby studentů.

Tereza – Centrum podpory samostatného studia zrakově postižených

České vysoké učení technické má ještě jedno centrum pro podporu zdravotně znevýhodněných studentů - centrum Tereza, které se zaměřuje pouze na studenty se zrakovým postižením. Toto centrum bylo otevřeno v roce 1992. Ve vedení centra jsou doc. RNDr. Jan Mareš, CSc. a mgr. Radek Seifert.

Centrum Tereza nabízí široké spektrum specificky zaměřených aktivit a technické podpory nejen studentům ČVUT, ale i studentům jiných vysokých škol. (webové stránky Centra Tereza)

Vzhledem k tomu, že tato práce je primárně zaměřena na tlumočení pro neslyšící studenty a zaměření centra Tereza je jiné, nebudou v dalším textu aktivity centra Tereza podrobněji řešeny.

3.3 Masarykova univerzita

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, Teiresiás

Středisko Teiresiás, Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, vzniklo na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2000. Úkolem Střediska je zajištění přístupnosti akreditovaných studijních oborů studentům nevidomým a slabozrakým, neslyšícím a nedoslýchavým, studentům s pohybovým handicapem, případně jinak postiženým. Ředitelem Střediska je PhDr. Petr Peňáz.

Středisko nabízí služby studentům a uchazečům se sluchovým, zrakovým a pohybovým postižením, dále potom studentům a uchazečům se specifickými poruchami učení.

Pro nevidomé studenty nabízí např. nácvik prostorové orientace, zajištění doprovodu nebo asistence při sportovních aktivitách. Nevidomí studenti mohou také využít digitální a hmatové knihovny, studoven, které jsou vybavené technikou pro práci zrakově postižených atd.

Studentům s pohybovým handicapem poskytuje asistenční služby, např. doprava na výuku a zpět, zpřístupňování historických budov, relaxační prostory atd.

Studenti se specifickými poruchami učení mají možnost využít modifikaci podmínek přijímacího řízení i dalšího studia, individuální jazykovou výuku nebo také pomoc psychologa, studijního poradce či logopeda. (webové stránky Střediska Teiresiás)

Středisko Teiresiás má velmi důkladně a podrobně vypracovaný systém podpory studentů se sluchovým handicapem. Pro sluchově postižené studenty zajišťuje znakové i artikulační tlumočení, zapisovatelské služby, individuální výuku v českém znakovém jazyce a nabízí také možnost vypůjčit si technické vybavení. Studenti se též mohou účastnit se různých projektů (slovníky ZJ, SignWriting, SignOnOne). Středisko zřizuje pro studenty se sluchovým postižením speciální intenzivní kurzy českého a anglického jazyka.

Neslyšící uchazeči o studium mají k dispozici webové stránky www.teiresias.muni.cz, kde mohou získat informace o přijímacím řízení, Testech studijních předpokladů, přípravných kurzech a nabízených oborech. Všechny informace jsou nabízeny v českém znakovém jazyce a to prostřednictvím videí, které jsou na stránkách umístěny vedle textu.

V roce 2011 studovalo na Masarykově univerzitě celkem 43 027 studentů, z toho 422 studentů s handicapem. (PEŇÁZ, 2011)

V současné době je Masarykova univerzita mezi studenty se sluchovým postižením velmi oblíbená. Svědčí o tom počet studentů, který stále roste. V roce 2009 to bylo 100 studentů, v roce 2010 101 studentů a v roce 2011 dokonce 111 studentů. (PEŇÁZ, 2011)

Podle informací Střediska Teiresiás v současné době studuje na Masarykově univerzitě 48 studentů, kteří využívají tlumočnických služeb. Působí zde 6 interních tlumočnicků, kteří jsou zaměstnáváni na plný úvazek, a 8 externích tlumočnicků. V případě potřeby jsou kontaktováni tlumočníci z jiných měst, organizací či škol.

3.4 Ostravská univerzita v Ostravě

Pyramida, Centrum podpory studentům se speciálními potřebami

Centrum Pyramida bylo založeno v roce 2008. Vedoucí servisního pracoviště je ing. Zdeňka Telnarová, Ph.D. Centrum Pyramida nabízí služby pedagogického a psychologického poradenství, zpřístupňování studijních materiálů, možnost zapůjčení kompenzačních pomůcek, využívání technického vybavení, zapisovatelské služby a zprostředkování tlumočnických a asistenčních služeb. Zaměstnanci univerzity mají možnost docházet na kurzy znakového jazyka. Při Pyramidě funguje On-line centrum znakového překladu. Toto centrum poskytuje tlumočení do a z českého znakového jazyka těm osobám, které mají sluchové postižení, v rámci České republiky i v zahraničí. Tato služba, sídlící v prostorách Centra

Pyramida, umožňuje rychlé spojení se zkušeným tlumočníkem, a to pomocí videotelefonu, či počítače a webové kamery. Komunikace probíhá prostřednictvím videokonference mezi slyšícím klientem, tlumočníkem a neslyšícím klientem. Nyní funguje online linka na 6 terminálech, kterými jsou Fakultní nemocnice s poliklinikou Ostrava, Nemocnice Valašské Meziříčí, Magistrát města Ostravy, Městský úřad Valašské Meziříčí, Policie Brno a Úřad práce Ostrava. (webové stránky Centra Pyramida)

V roce 2010 studovalo na Ostravské univerzitě v Ostravě 9 565 studentů, z toho 32 studentů s postižením, z nichž bylo 6 se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2011-2012)

Dle informací od pracovníků Centra nestuduje na Ostravské univerzitě v současné době žádný student, který by vyžadoval tlumočnické služby. Univerzita však má databázi 5 - 7 tlumočnicků, se kterými v případě potřeby může spolupracovat. Tlumočnický zaměstnává na dohodu o provedení práce a jde především o místní tlumočnický, na které dostali pracovníci Centra kontakty od vyučujících kurzů českého znakového jazyka v Ostravě.

3.5 Univerzita Hradec Králové

Augustin, Středisko podpory studentů se speciálními potřebami

Středisko Augustin vzniklo v roce 2007. Vedoucí servisního pracoviště je mgr. Lucie Misařová. Středisko poskytuje studentům a uchazečům poradenství v otázkách studia, zprostředkovává sestavení individuálního studijního plánu, snaží se o odstranění architektonických bariér a zajišťuje zapůjčení pomůcek pro smyslově postižené. Augustin spolupracuje s organizacemi pro smyslově, tělesně a zdravotně postižené. Středisko poskytuje také poradenství v oblasti tlumočnických služeb pro sluchově postižené. (webové stránky Střediska Augustin) Tlumočnické služby jsou poskytovány při přijímacích zkouškách, výuce, konzultacích, zkouškách, promócích, státních zkouškách a edukačních aktivitách střediska Augustin. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

V roce 2010 studovalo na Univerzitě v Hradci Králové 8 611 studentů, z toho 20 studentů se zdravotním postižením, z nichž bylo 7 se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

Podle střediska Augustin na univerzitě Hradec Králové nyní studuje jeden student, který požaduje tlumočnické služby. Středisko spolupracuje s externími tlumočnický a to převážně s tlumočnický ze školy pro sluchově postižené v Hradci Králové, dojíždí tam i tlumočnický z Komory, pokud nemohou oni, oslovují ASNEP. Tlumočnický jsou zaměstnáváni

na DPP či DPČ. Dříve byli financováni zejména z rozvojových projektů, nyní budou placeni z normativu na studenta se specifickými potřebami. Středisko v současné době spolupracuje s 8 tlumočníky, které vede v databázi, a s několika tlumočníky z ASNEP.

3.6 Karlova univerzita

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami

Dne 17. května 2004 bylo projednáno Kolegiem rektora zřízení Kanceláře pro studenty se speciálními potřebami. Tato kancelář vznikala v rámci změn Organizačního řádu RUK. Kancelář je součástí Informačně-poradenského centra UK. Její činnost je v kompetenci prorektora pro sociální záležitosti UK a poskytuje informace, koordinuje služby a pomáhá studentům s handicapem, a to zvláště studentům prvních ročníků. Poskytuje poradenství a koordinuje celouniverzitní projekt „Podpora studentů se speciálními potřebami“. Vedoucí servisního střediska je PhDr. Kateřina Šámalová. Tlumočnické služby poskytuje univerzita individuálně na fakultách. (webové stránky Kanceláře)

V roce 2010 studovalo na Karlově univerzitě 49 935 studentů, z toho 177 studentů se zdravotním postižením, z nichž bylo 15 se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

Zaměstnanci Kanceláře uvedli, že Kancelář není jediným pracovištěm univerzity, které spolupracuje s tlumočníky. Tlumočnické služby pro studenty zprostředkovávají kontaktní pracovníci na jednotlivých fakultách a jen někteří jsou propláceni z projektů MŠMT. Tlumočnicků, kteří spadají pod Kancelář, bylo ve 4. čtvrtletí 2011 sedm, z nichž jeden se podílel pouze na tlumočení semináře pro asistenty při studiu. Pro tlumočnické služby zajišťované Kanceláří platí, že tlumočníci pracují jako OSVČ a za svou práci fakturují Kanceláři předem smluvenou hodinovou sazbu, nebo jsou služby sjednávány u APPN, jen výjimečně je s tlumočníky uzavírána DPP.

Podle informací, které poskytla Kancelář, nyní studuje na UK 34 studentů s postižením sluchu, z toho 16 neslyšících. V minulém čtvrtletí zprostředkovávala Kancelář tlumočení pro 7 studentů Filozofické fakulty a jednu studentku z Přírodovědecké fakulty.

3.7 Univerzita Palackého v Olomouci

Centrum pomoci handicapovaným

Centrum pomoci handicapovaným nabízí služby pro neslyšící, nevidomé a pohybově postižené studenty i uchazeče od roku 1996. Vedoucí servisního pracoviště je mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D. Nevidomým studentům Centrum poskytuje např. nácvik prostorové orientace, tisk v Braillově písmu, nebo také audio záznamy studijních textů. Pohybově postiženým studentům jsou k dispozici asistenti. Pro neslyšící zajišťuje tlumočení do českého znakového jazyka, znakované češtiny a artikulační tlumočení. Centrum poskytuje též konzultační činnost a zajišťuje technické zázemí. Centrum je také řešitelem několika grantů, v rámci nichž získává prostředky pro zajištění služeb, a publikační a školicí činnost pro pedagogické i nepedagogické pracovníky univerzity. Tyto služby jsou poskytovány týmem pracovníků Ústavu speciálněpedagogických studií, který je vykonává nad rámec svých pracovních povinností. Všechny služby jsou poskytovány bezplatně v průběhu celého akademického roku. (webové stránky Centra)

V roce 2010 studovalo na Univerzitě Palackého v Olomouci 21 471 studentů, z toho 51 studentů se zdravotním postižením, z nichž bylo 12 se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

Podle informací Centra v současné době studuje na Univerzitě Palackého v Olomouci 6 studentů, kteří využívají tlumočnické služby. Tlumočnické služby na Fakultě tělesné kultury zajišťuje Centrum APA (aplikovaných pohybových aktivit), které spolupracuje s Oblastní unií neslyšících v Olomouci. Dále jako tlumočníci působí studenti, kteří mají vystudovány základy znakového jazyka. Tito studenti mají tlumočení v rámci praxe, za kterou jsou odměněni stipendiem. Univerzita využívá i služeb několika externích tlumočnicků, kteří jsou zaměstnáváni na DPP. Na Pedagogické fakultě tlumočnické nezaměstnávají. Tlumočení zajišťuje pracovník Centra, který dříve pracoval jako tlumočnick na MU v Brně.

3.8. Vysoká škola Báňská – Technická univerzita Ostrava

Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky

Centrum Slunečnice působí při Ekonomické fakultě Technické univerzity Ostrava. Slunečnice je poradenské a kontaktní pracoviště pro studenty a uchazeče se specifickými nároky a je součástí studijního oddělení. Centrum Slunečnice vzniklo v roce 2006 a koordinátorkou studia handicapovaných je mgr. Jana Bogdová. Centrum zajišťuje služby pro

studenty a uchazeče s pohybovým, zrakovým, sluchovým a kombinovaným postižením, pro studenty a uchazeče se specifickými poruchami učení a chování, s psychologickými a psychiatrickými poruchami, s chronickým somatickým onemocněním nebo oslabením a s dlouhodobými zdravotními potížemi. (webové stránky Centra Slunečnice) Nabídka služeb Centra je široká. Zahrnuje například zajišťování kompenzačních pomůcek, bezbariérový přístup, individuální studijní přístup a asistence, zprostředkování kontaktu s pedagogy, využití specializované studovny a poskytování tlumočnických služeb apod. Pro neslyšící jsou k dispozici FM soupravy a možnost zapůjčení notebooků. (webové stránky Centra Slunečnice)

V roce 2010 studovalo na Vysoké škole Báňské 23 161 studentů, z toho 36 studentů se zdravotním postižením, z nichž bylo 5 se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

Jak uvedli pracovníci, v centru Slunečnice dosud neposkytovali tlumočnické služby pro neslyšící. V současné době na univerzitě nestuduje žádný student, který by využíval tlumočnických služeb. Pro případ potřeby má centrum kontakty na místní tlumočníky, které zaměstnává externě.

3.9 Vysoká škola ekonomická v Praze

Středisko handicapovaných studentů

Středisko handicapovaných studentů vzniklo v roce 2007 na Vysoké škole ekonomické díky podpoře rozvojového projektu MŠMT. Nejdříve středisko akceptovalo potřeby handicapovaných studentů, kteří již byli studenty VŠE. Bariéry jim pomáhali ochotně překonávat pracovníci školy. Mezi nejpočetnější handicapované studenty na VŠE patřili studenti se zrakovým postižením. Od založení střediska se však zvedla poptávka i mezi studenty s pohybovým a sluchovým postižením, a proto byly nabízené služby rozšířeny podle aktuálních potřeb handicapovaných studentů. Ředitelem servisního pracoviště je Martin Ctibor. Středisko nabízí sociálně právní, pedagogické, studijně informační poradenství a služby osobní asistence. Studenti mají k dispozici velmi kvalitně technicky vybavenou studovnu, včetně Pichtova psacího stroje nebo brailleské tiskárny. (webové stránky Střediska) Pro neslyšící studenty jsou k dispozici indukční smyčky ve všech posluchárnách, diktafony pro záznam přednášek a následné přepisování a notebooky k zapůjčení. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

V roce 2010 studovalo na Vysoké škole ekonomické v Praze 18 807 studentů, z toho 19 studentů s postižením, z nichž byli čtyři se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

Dle informací Střediska na VŠE nyní studují 2 studenti, kteří využívají tlumočnických služeb. V současné době na VŠE působí 3 – 4 externí tlumočníci. Jsou zaměstnáváni na doporučení klienta a svou práci Středisku fakturují. Faktury jsou propláceny z Rozvojového projektu ministerstva školství. Tlumočení není zajištěno na všech přednáškách, tlumočí se spíše individuální konzultace.

3.10 Vysoká škola Jana Amose Komenského, s.r.o.

Akademické poradenské centrum UJAK - Centrum podpory pro studenty se speciálními potřebami

Vedoucí poradny je PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D. Centrum poskytuje podporu uchazečům i studentům se speciálními potřebami. Zajišťuje pro ně např. osobní asistenci, logopedickou péči, tlumočení do českého znakového jazyka, artikulační tlumočení, pedagogicko-psychologické poradenství nebo sociálně-právní poradenství. Centrum také pořádá pro studenty se speciálními potřebami různé odborné přednášky a semináře. (webové stránky Centra)

V roce 2010 studovalo na Vysoké škole Jana Amose Komenského 10 311 studentů, z toho 54 studentů se zdravotním postižením, z nichž bylo 5 se sluchovým postižením. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ, 2010-2011)

Akademické poradenské centrum sdělilo, že na Vysoké škole Jana Amose Komenského nestuduje v současné době žádný student, který by využíval tlumočnické služby. Tlumočnické služby jsou zajišťovány prostřednictvím dvou vyučujících, které jsou v databázi Asociace organizací neslyšících a nedoslýchavých a jejich přátel. Služby zajišťují v rámci svého úvazku.

3.11 Shrnující tabulka

	<i>Rok vzniku</i>	<i>vedoucí</i>	<i>Aktuální počet studentů využívající tl. služby</i>	<i>Aktuální počet tlumočnicků</i>	<i>Spolupracující organizace při zajišťování tlumočení</i>	<i>Způsob proplácení tlumočnicků</i>
ČZU	2006	Beáta Krahulcová	4	Nestálý	APPN	DPP
ČVUT	2007	Barbora Čalkovská	2	Nestálý	Komora	OSVČ
MU	2000	Petr Peňáz	48	6 + 8	-	Úvazek, DPP
OU	2008	Zdeňka Telnarová	0	5 – 7	-	DPP
UHK	2007	Lucie Misařová	1	8	ASNEP	DPP, DPČ
UK	2004	Kateřina Šámalová	8	7	APPN	OSVČ
UPOL	1996	Lucia Pastieriková	6	Nestálý	APA, Unie neslyšících Olomouc	DPP
VŠB	2006	Jana Bogdová	0	-	-	-
VŠE	2007	Martin Ctibor	2	3 – 4	-	OSVČ
UJAK	2005	Jarmila Klugerová	0	2	-	Úvazek

Tab. 1

4. Obory pro neslyšící s tlumočníkem jako stálým pracovníkem

4.1 Janáčkově akademie múzických umění v Brně

Obr. 1

Na Janáčkově akademii múzických umění (JAMU) žádné specializované centrum pro studenty se specifickými potřebami není, ale servis je uchazečům a studentům poskytován na studijních odděleních jednotlivých fakult a v Ateliéru výchovné dramatiky pro neslyšící. (PEŇÁZ, BUKOVSKÝ 2010-2011) Tato vysoká škola však stojí za zmínku především proto, že realizuje na Divadelní fakultě obor Výchovná dramatika pro neslyšící. Součástí zaměstnaneckého týmu oboru je i tlumočník znakového jazyka.

4.1.1 Co je výchovná dramatika pro neslyšící?

Obor Výchovná dramatika pro neslyšící je tříletý bakalářský program a po jeho absolvování je možné pokračovat v programu navazujícím magisterském, který je možný studovat dálkově i prezenčně. Studenti se během studia zdokonalují především v praktických předmětech z oblasti pohybové a to v předmětech jako je např. základní pohybová průprava. Dále se účastní teoretických přednášek, které jsou zaměřené na oblast pedagogiky. Přednášené teoretické i praktické předměty jsou ve formě orální se simultánním překladem do znakového jazyka. Studenti také mohou využít písemného záznamu přednášek. Pokud škola pořádá akce mimo výuku, je na ní též přítomen tlumočník. (webové stránky Ateliéru výchovné dramatiky neslyšících)

4.1.2 Vznik oboru

První ročník oboru byl otevřen v akademickém roce 1992/1993. Podnět k otevření oboru dal pan Kaj Kostelník, který je předsedou Sdružení pro kulturu. Vedoucí ateliéru výchovné dramatiky pro neslyšící je od počátku až do současnosti prof. Zoja Mikotová. Díky

příznivým podmínkám pro vznik oboru na fakultě tak dostali neslyšící šanci získat vysokoškolské vzdělání. Vedení fakulty bralo v potaz pohybové nadání neslyšících studentů a přistupovalo k budoucím absolventům rovně a bez předsudků. (Projekt VDN)

4.1.3 Cíl oboru

Dříve, ještě v bývalém Československu, měly základní školy pro neslyšící redukované osnovy, což omezovalo schopnosti a studijní předpoklady neslyšících dětí. Ani situace v sekundárním vzdělávání nebyla pro neslyšící příznivá. Obrat nastal až po roce 1989, kdy se podařilo založit vysokoškolský obor, který byl určen primárně pro neslyšící. Cílem vzniku oboru bylo zvýšení úrovně vzdělanosti neslyšících, aby neslyšící děti mohly být vyučovány neslyšícími vzdělanými pedagogy a aby se neslyšící absolventi stali vzory pro neslyšící děti. (BROULÍKOVÁ, MIKOTOVÁ, 2006)

4.1.4 Profil absolventa

Po absolvování oboru Výchovná dramatika pro neslyšící získají studenti titul BcA. (bakalář umění) a v navazujícím magisterském programu titul MgA. (magistr umění). Absolventi mají různá uplatnění. Nejčastěji po studiu pracují jako asistenti pedagoga nebo jako vychovatelé, většinou v Mateřské a základní škole pro sluchově postižené v Brně, ve které během studia také plní povinnou praxi. Absolventi se též podílí na různých zahraničních divadelních projektech a na projektech, které jsou zaměřeny na mentálně postižené děti. (TKN 4.5.2010) Dalším uplatněním pro absolventy je práce v islandské televizi pro neslyšící nebo účinkování v prvním profesionálním divadle neslyšících, v Divadle Neslyším. Kromě studentů z České republiky na JAMU také studují studenti ze Slovenska, kteří dále nachází uplatnění na profesionální scéně slovenského divadla Tiché Iskry.

Po absolvování tohoto oboru by měli být studenti schopni aplikovat své znalosti z oblasti teoretických předmětů, jako jsou pedagogika, psychologie, surdopedie, dějiny kultury a pohybového divadla a historie péče o neslyšící, do pedagogické praxe. Dále by měli být zdatní v oblasti pohybové a to v tanci, akrobacii, stepování, žonglování a práci s náčiním. Všechny tyto znalosti se prověřují u státní závěrečné zkoušky, jejíž součástí je také bakalářská práce a obhajoba hereckého výkonu v závěrečném divadelním představení. (webové stránky Ateliéru výchovné dramatiky neslyšících)

Podle informací Ateliéru je celkový počet absolventů oboru Výchovná dramatika neslyšících od založení do ledna 2012 49, z toho 7 slyšících. V současné době obor studuje 6 neslyšících a 3 slyšící studenti.

4.1.5 Tlumočení

Dle informací mgr. et BcA. Radky Kulichové (vyučující v Ateliéru) od počátku fungování oboru působí v Ateliéru jeden tlumočník na plný úvazek. V době realizace projektu, byly v jeho rámci zaměstnány ještě dvě tlumočnice, každá na půl úvazku, které byly k dispozici pro potřeby projektů realizovaných oborem. Náplní práce tlumočnicka je především tlumočení teoretické výuky. U praktických předmětů jako např. step, akrobacie, moderní tanec, historický tanec bývá tlumočník přítomný pouze na úvodní hodině. Také se stává, že sám vyučující ovládá částečně český znakový jazyk, což je například u předmětů akrobacie a základní a speciální pohybová průprava. Vyučující, kteří znakový jazyk neovládají, však znají zásady komunikace s neslyšícími. Kromě výuky je tlumočník přítomen u ústních zkoušek, písemných zkoušek, státních zkoušek, imatrikulace nebo promoce. Pokud student potřebuje vyřizovat záležitosti, týkající se jeho studia na studijním oddělení, má možnost si požádat o tlumočníka. Tlumočník dále také bývá přítomen na akcích, kterých se neslyšící studenti účastní. Jde především o výstavy, vernisáže a jiné kulturní akce.

4.2 Karlova univerzita v Praze

Obr. 2

V souvislosti s Karlovou univerzitou v Praze a neslyšícími studenty je ještě důležité zmínit obor Čeština v komunikaci neslyšících. Obor Čeština v komunikaci neslyšících je vyučován od roku 1998 na Filozofické fakultě a je organizován Ústavem českého jazyka a teorie komunikace. Součástí zaměstnaneckého týmu je i tlumočnický českého znakového jazyka.

4.2.1 Co je Čeština v komunikaci neslyšících?

Obor Čeština v komunikaci neslyšících (CNES) je tříletý (bakalářský) a dvouletý (navazující magisterský) studijní program. Studijní plán je velmi bohatý. Studenti během studia absolvují předměty: Český znakový jazyk, Úvod do studia jazyka, Struktura a fungování znakového jazyka, Kultura českých neslyšících, Dějiny hluchoty, Sociolingvistika, Psycholingvistika, Výchova a vzdělávání sluchově postižených, Zápis znakového jazyka, Komunikace v praxi, Psaná čeština českých neslyšících, Výchova k řeči, Dramatická výchova, Doplnková čeština a výběrové semináře. Studenti si ve druhém ročníku volí specializaci, jejíž součástí je i praxe. Mají možnost vybírat ze tří modulů (dříve specializací), a to komunikační, odborný a tlumočnický modul. Komunikační modul (dříve Pedagogická specializace) se zaměřuje na komunikaci neslyšících a metody vyučování neslyšících. Odborný modul (dříve Odborná specializace) se zabývá metodami výzkumu a notací znakových jazyků. Tlumočnický modul (dříve Tlumočnická specializace) je zaměřený na specifika tlumočení znakového jazyka. (webové stránky CNES)

4.2.2 Vznik oboru

Ještě před otevřením samostatného oboru, existoval na Filozofické fakultě při oboru Český jazyk a literatura tzv. mezioborový doplněk, jehož studenti měli mimo jiné šest hodin výuky, která zahrnovala Český znakový jazyk, Dějiny hluchoty, Současné problémy komunity neslyšících a další. Samostatný obor byl otevřen v roce 1998 jako čtyřletý bakalářský a pětiletý magisterský, ten se ale mohl studovat pouze v kombinaci s oborem Český jazyk a literatura. V akademickém roce 2000/2001 byl bakalářský program zkrácen na tři roky a v akademickém roce 2004/2005 byl otevřen dvouletý navazující magisterský studijní program. (webové stránky CNES) Prof. PhDr. Alena Macurová, CSc. v rozhovoru pro časopis Gong uvedla, že hlavním motivem pro otevření oboru byla kombinace rozšíření jazykového vzdělání neslyšících a vědecký zájem o málo běžnou formu komunikace. (Gong, 2002)

4.2.3 Cíl oboru

Cílem oboru je „...připravit postojově orientované, profesně vybavené specialisty s dokonalou znalostí českého znakového jazyka, kteří budou – v opoře o širší kontext poznatků o kultuře českých neslyšících a o specifichosti jejich komunikace – působit v hraničních profesích mezi slyšící většinou a neslyšící menšinou a budou tak přispívat k rozvíjení interkulturní komunikace, k budování a utvrzování interkulturního porozumění.“ (webové stránky CNES)

4.2.4 Profil absolventa

Po absolvování oboru Čeština v komunikaci neslyšících získají studenti titul Bc. a v navazujícím magisterském programu titul Mgr. Absolventi oboru Čeština v komunikaci neslyšících naleznou uplatnění například jako lektori znakového jazyka, učitelé, tlumočníci, zaměstnanci servisních organizací pro lidi s vadou sluchu, výzkumníci českého znakového jazyka nebo jako moderátoři televizních pořadů pro neslyšící. (webové stránky CNES) Po absolvování oboru mají studenti znalosti v oblasti lingvistiky, znají stavbu jazyků a mají znalosti o českém znakovém jazyce. Absolventi jsou také připraveni uznat odlišnost českého a českého znakového jazyka a respektovat neslyšící jako kulturní jazykovou menšinu. (webové stránky CNES) Podmínkou absolvování je napsání bakalářské práce a úspěšné složení státních zkoušek, kde se prověřují studentovy znalosti z oblasti znakového jazyka, vybrané specializace, dějin a kultury neslyšících a lingvistiky znakového jazyka.

Podle mgr. Andrey Hudákové Ph.D. (vyučující na oboru CNES) od založení v roce 1998 do ledna 2012 absolvovalo obor 72 studentů (v únoru 2012 jsou k obhajobě přihlášení další tři), z nichž bylo 12 neslyšících a nedoslýchavých.

Dále uvedla, že v současné době studuje obor 7 neslyšících studentů, kteří pravidelně využívají tlumočnické služby a 4 neslyšící studenti, kteří již nechodí na pravidelnou výuku, ale využívají tlumočnických služeb při konzultacích, obhajobách a státních závěrečných zkouškách.

4.2.5 Tlumočení

Vyučující na oboru Čeština v komunikaci (převážně pracovníci Ústavu českého jazyka a teorie komunikace) komunikují mluveným a psaným českým jazykem nebo českým znakovým jazykem. Po celou dobu studia je na oboru k dispozici tlumočnický český znakový jazyk a také zapisovatelé. Některé semináře jsou vyučovány přímo v českém znakovém jazyce a v psaném českém jazyce, proto výuka probíhá bez tlumočnicka. (webové stránky CNES)

Mgr. Andrea Hudáková Ph.D. uvedla, že v zimním semestru akademického roku 2011/2012 zde tlumočili dva tlumočníci v zaměstnaneckém poměru na celý a půl úvazku a několik tlumočnicků na DPP. V rámci externí spolupráce jedna tlumočnice tlumočila hlavně výuku a dalších pět tlumočnicků tlumočili zejména mimořádné přednášky, státní zkoušky apod.

5. Výzkum

V mém výzkumu jsem postupovala v následujících krocích. Nejprve jsem si zformulovala teoretický výzkumný problém, čímž bylo tlumočení pro neslyšící na vysokých školách z pohledu studentů a jejich hodnocení současné situace v zajišťování tlumočení na VŠ. Rozhodla jsem se pro kvantitativní výzkum s deskriptivním přístupem. Výhodu tohoto typu výzkumu vidím v oslovení většího počtu respondentů. Jako výzkumný vzorek jsem logicky zvolila neslyšící studenty vysokých škol, kteří využívají tlumočnické služby. Problémem jsem se zabývala z pohledu studentů, protože právě jejich pohled je pro mou práci nejdůležitější. Jsou to uživatelé tlumočnických služeb a je důležité znát jejich názory a hodnocení proto, aby se v budoucnu úroveň poskytování tlumočení mohla zlepšit. Jako techniku sběru dat jsem použila dotazník. Sestavila jsem dotazník, který jsem přeložila k předvýzkumu pěti neslyšícím studentům z Masarykovy univerzity. Na základě připomínek studentů jsem dotazník upravila a poté jsem rozeslala ostatním studentům. Celkem jsem rozeslala 83 dotazníků na tyto vysoké školy: Karlova univerzita, Masarykova univerzita, České vysoké učení technické, Univerzita Hradec Králové, Vysoká škola ekonomická v Praze, Janáčkova akademie múzických umění, Univerzita Palackého v Olomouci. Vrátilo se mi 36 odpovědí, přičemž 2 dotazníky přišly nevyplněné, 1 dotazník vyplněný pouze zčásti a 1 dotazník, u kterého byly vyplněné pouze odpovědi na poslední dvě otázky. Z odpovědí jsem vyvodila závěry, které jsou uvedeny především v kapitolách 5.2 a 6.

5.1 Dotazník

Nejdříve se však detailněji zaměřím na dotazník, na cíl dotazníkového šetření, postup tvoření, popis a strukturu dotazníku, grafickou podobu dotazníku a obtíže, které nastaly při vyhodnocování dotazníku.

5.1.1 Cíl dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jak jsou neslyšící studenti spokojeni s tlumočením, které jim vysoká škola nabízí. Zajímalo mě, jako autora práce, jak jsou spokojeni s tlumočníky, jestli je pro tlumočníky běžné, že dodržují etické zásady tlumočnické práce, že jsou připraveni na tlumočení, jsou dochvilní a tlumočí do srozumitelného projevu. Dále jsem chtěla zjistit, jak často mohou studenti využívat nabídky tlumočení a případně ve kterých situacích. Neméně důležitá byla otázka zabývající se možnostmi využití tlumočení ve

specifických situacích, jako jsou osobní konzultace s vyučujícím, zkoušky a sportovní kurzy. Zajímalo mě také, zda si studenti myslí, že je počet tlumočnicků pro jejich potřeby dostatečný.

5.1.2 Metodický postup

Při sestavování dotazníku jsem se snažila dodržet pravidla pro dotazníkové šetření, které popisuje Disman v publikaci Jak se vyrábí sociologická znalost. Proto jsem otázky pokládala jasně a srozumitelně. Otázky měly logickou návaznost a posloupnost, nebyly zavádějící a nepodsouvaly respondentům žádný názor. Snažila jsem se také vyhnout dvojsmyslným výrazům, které by mohly respondenta zmást. V textu jsem se snažila vyhnout gramatickým chybám a dbala jsem na správnou větnou stavbu. Také grafickou podobu dotazníku jsme se snažila zpracovat co nejkvalitněji. Respondent se díky tomu mohl v textu i ve videích snadno orientovat, mohl jednotlivé otázky přeskóčit a následně se k nim vrátit. Vyplňování otázek nebylo komplikované, stačilo pouze zaškrtnout odpověď nebo vepsat vlastní text do určeného políčka. Prostornost dotazníku jsem zajistila otevřenými otázkami, kde mohli respondenti vyjádřit vlastní odůvodnění nebo názory. Délka dotazníku byla přiměřená zkoumanému tématu i cílové skupině respondentů.

Při samotné tvorbě jsem nejprve sestavila pracovní verzi dotazníku, kterou jsem konzultovala s pěti neslyšícími studenty, abych si ověřila srozumitelnost a vhodnost zvolené formy otázek pro danou cílovou skupinu. Na základě těchto připomínek jsem dotazník upravila, přičemž nedošlo k úpravě obsahové stránky dotazníku, ale byly adekvátně upraveny logické návaznosti jednotlivých otázek tak, aby bylo dosaženo maximální srozumitelnosti a validity materiálu získaného prostřednictvím dotazníku.

Jelikož většina neslyšících studentů preferuje jako svůj hlavní komunikační prostředek český znakový jazyk, rozhodla jsem se dotazník přeložit. Chtěla jsem tím zajistit lepší srozumitelnost a přístupnost neslyšícím studentům. Dotazník jsem v jeho finální podobě umístila na webové stránky, a to jak v psané podobě, tak i ve formě videozáznamu s překladem do českého znakového jazyka. Na překladu se mnou spolupracovala mgr. Lucie Štefková, která je neslyšící uživatelka českého znakového jazyka a díky svému vzdělání v oblasti českého jazyka zajistila vysokou míru srozumitelnosti a přesnosti překladu dotazníku. Nejprve jsem jí sdělila svou představu o podobě dotazníku. Ona poté navrhla překlad jednotlivých otázek. Naším společným cílem bylo vytvoření jednoznačného srozumitelného překladu, abychom předešly nedorozuměním a nesnížila se tak výpovědní hodnota dotazníku. Lucie Štefková si následně připravila vlastní poznámky pro čtecí zařízení v kameře. Natáčely jsme otázky a odpovědi jako jednotlivé videostopy, které byly následně

technicky zpracovány, upraveny a zveřejněny na Internetu. Dotazník byl umístěný na webové adrese <http://www2.teiresias.muni.cz/tesarikova/dotaznik> a byl přístupný od 31. 1. 2012 do 29. 2. 2012. Díky nastavení dotazníku mi po vyplnění respondentem vždy přišly odpovědi na emailovou adresu.

Zde jsou ukázky konečné podoby dotazníku:

Dotazník

4. Jakou formou studia studujete?

☐ a) prezenční

☐ b) kombinované

☐ c) celoživotní vzdělávání

Předchozí otázka Následující otázka

Obr. 3

Dotazník

13. Jste spokojen/a s úrovní tlumočení?

Zhodnoťte úroveň tlumočení Vašich jednotlivých tlumočnicků formou školního známkování 1 - 5 (tj. 1 - velmi spokojen, 2 – spíše spokojen, 3 – spokojen, 4 – spíše nespokojen, 5 – velmi nespokojen; vyplňte jen počet řádků, který odpovídá počtu tlumočnicků uvedenému v odpovědi u otázky č. 10)

1.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
2.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
3.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
4.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
5.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
6.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
7.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
8.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

Předchozí otázka
Následující otázka

Obr. 4

Dotazník

10. Kolik hodin tlumočení týdně přibližně využíváte a mezi kolik tlumočnicků se tato práce obvykle dělí?

Předchozí otázka
Následující otázka

Obr. 5

Spolu s dotazníkem byl dotazovaným respondentům k dispozici také průvodní dopis v psané formě českého jazyka a v českém znakovém jazyce, jehož cílem bylo seznámit neslyšící osoby s předmětem výzkumu, obsahem zpracovávané bakalářské práce a popisem základních charakteristik dotazníku. Kontrola překladu do českého znakového jazyka byla opět zajištěna mgr. Lucií Štefkovou.

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Daniela Tesaříková a jsem studentkou Filozofické fakulty Karlovy univerzity, oboru Čeština v komunikaci neslyšících. V současné době zpracovávám svoji bakalářskou práci Tlumočení znakového jazyka na vysokých školách v České republice. Kvůli metodologickému zjednodušení práce ponechává stranou stanovisko slyšících účastníků komunikace i zájmy neslyšících učitelů a bude se věnovat pouze postojům neslyšících studentů. Práce má dvě části: a) teoretickou, ve které popisují způsoby zajištění tlumočení pro neslyšící studenty na vysokých školách v ČR v současnosti a b) praktickou, ve které se věnuji výzkumu hodnocení zajišťování tlumočení z pohledu studentů. Aby práce měla co největší výpovědní hodnotu, je nutné spolupracovat s co největším spektrem subjektů, které tlumočení zajišťují (teoretická část práce) a s největším spektrem studentů (praktický výzkum). Z toho důvodu Vás prosím o vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní a jeho elektronická forma umožňuje snadnější způsob vyplnění. Výsledky práce vám budou dány k dispozici a pevně věřím, že mohou být přínosem pro další vývoj tlumočení na vysokých školách.

Prosím o jeho vyplnění nejpozději do 29.2.2012.

Předem Vám děkuji za spolupráci.

[Vyplnit dotazník](#)

Obr. 6

5.1.3 Struktura dotazníku

Dotazník byl tvořen 22 otázkami, z toho první tři otázky sloužily k zjištění základních identifikačních údajů respondentů, které byly nezbytné pro validní vyhodnocení daného dotazníku. Mezi zjišťované identifikační charakteristiky patřil věk a pohlaví respondenta a název univerzity, respektive vysoké školy, na které studuje. Z dalších 19 otázek týkajících se přímo předmětu daného šetření, bylo 12 otázek s možností výběru odpovědi, 2 otázky, ve kterých měli respondenti možnost hodnotit úroveň tlumočení a kvalitu přípravy tlumočnicků pomocí hodnotící škály, která je adekvátní k používanému hodnocení při školní výuce, a 5 otevřených otázek s možností uvedení odpovědi vlastními slovy. V rámci dotazníku byly zařazeny 4 dvojice otázek, které na sebe bezprostředně navazovaly, tj. způsob odpovědi na otázku první podmiňoval způsob odpovědi na otázku následující. Poslední otázka byla koncipována jako otázka otevřená, byla zde dána možnost se obsáhleji vyslovit k problematice zjišťované tímto dotazníkem.

5.1.4 Problémy při realizaci dotazníku

Počet respondentů

Největší komplikací v mém výzkumu byl počet respondenty vyplněných dotazníků. Tento problém přisuzuji obtížnému kontaktování samotných studentů, nemalou měrou se však v relativně malém počtu zodpovězených dotazníků může projevit citlivost tématu. Centra samozřejmě respektují soukromí studentů, proto mi neposkytla jejich emailové adresy a

kontakt s nimi byl pouze prostřednictvím servisních pracovišť. Odpověděli pouze studenti z MU, UK, JAMU, ČVUT a VŠE. Konkrétně u VŠE se mi stalo, že můj dotazník ke studentům vůbec nedorazil. Po osobním kontaktu s jednou neslyšící studentkou z VŠE jsem se dozvěděla, že žádný dotazník neobdržela a vyplnila ho tedy až poté, co jsem jí odeslala odkaz na její soukromou emailovou adresu. Studentka však druhého studenta, který také využívá tlumočnicka ve výuce, nezná, proto jsem mu dotazník dodatečně poslat nemohla. Jaké byly komplikace v případě ostatních vysokých škol nevím.

Nesourodost odpovědí

Dalším problémem byla nesourodost odpovědí u některých otázek, které spolu souvisely, a u otázek, kde způsob odpovědi na otázku první podmiňoval způsob odpovědi na otázku následující. Stalo se to v případě dvojic otázek č. 10, 13 a 14, č. 11 a 12, č. 15 a 16, č. 17 a 18 a otázek č. 20 a 21.

V osmi případech se stalo, že respondent u otázky č. 10 uvedl určitý počet tlumočnicků, kteří mu v aktuálním semestru tlumočí, avšak v otázce č. 13 a 14, kde měl tyto tlumočnický hodnotit prostřednictvím škály, hodnotil vyšší počet tlumočnicků. Jeden student tlumočnický vůbec nehodnotil. Při posuzování úrovně a připravenosti tlumočnicků nebyly proto tyto odpovědi do vyhodnocení zahrnuty.

U dvojice otázek č. 11 a 12 se v jednom případě stalo, že respondent v otázce č. 11 odpověděl, že pro jeho potřeby je počet tlumočnicků dostatečný, přesto odpověděl na otázku č. 12, kde měl uvádět ideální počet tlumočnicků.

V otázce č. 15 respondent uvedl, že se mu výjimečně stává, že tlumočnickovi nerozumí, ale na otázku č. 16, ve které měl uvést důvod, neodpověděl i přes to, že měl možnost uvést i jiné důvody než byly nabízené. Proto u otázky č. 16 nebude tato odpověď zahrnuta do vyhodnocení.

Stejný problém vyvstal i u dvojice otázek č. 17 a 18. Jeden respondent v otázce č. 17 odpověděl, že nežádal výměnu tlumočnicka, přesto v otázce č. 18 odpověděl, že mu bylo jen někdy vyhověno. Z tohoto důvodu nebudu při vyhodnocování otázky č. 18 tuto odpověď brát v potaz.

Menší problém vznikl také u dvojice otázek č. 20 a 21. Dva respondenti, kteří u otázky č. 20 odpověděli, že tlumočníci dodržují etické zásady tlumočnické práce, vyplnili také otázku č. 21, kde měli uvádět příklady nedodržování těchto zásad. Tyto dvě odpovědi bylo tudíž také nutné vyřadit. Naopak ve dvou případech se stalo, že respondenti u otázky č. 20 odpověděli, že ne vždy tlumočníci tyto zásady dodržují, ale příklady do otázky č. 21 neuvedli.

Nedostatky ve vyplňování

Jak jsem již uvedla v úvodu, dva dotazníky přišly nevyplněné. To mohlo být způsobeno tím, že si respondent chtěl otázky nejprve projít všechny a následně vyplnit, ale omylem stisknul tlačítko pro odeslání odpovědí. Také se respondent mohl rozhodnout, že dotazník vyplňovat nechce. Vyskytl se také případ, kdy byl vyplněný jeden dotazník pouze zčásti a u jednoho dotazníku byly zodpovězeny pouze otázky č. 21 a 22. Tyto dva dotazníky nebudu zahrnovat vyhodnocení do výzkumu. Na prvním ze zmíněných dvou dotazníků je však zajímavé, že byl vyplněný až od otázky č. 10. Naprosto chyběly identifikační údaje o respondentovi, z čehož usuzuji, že se respondent bál, že by mohla být odhalena jeho identita. Domnívám se, že šlo o strach z odhalení také proto, že tlumočnický hodnotil poměrně negativně. V otázce č. 13 ohodnotil úroveň tlumočení průměrnou známkou 4 a v otázce č. 14 ohodnotil připravenost tlumočnicků průměrnou známkou 3.

Musím vyjádřit své zklamání z otázky č. 22, kdy respondenti mohli vyjádřit vlastní názor. Na tuto otázku odpovědělo pouze 17 respondentů. Čekala jsem, že neslyšící studenti budou chtít vyjádřit své postoje, svou spokojenost či nespokojenost, názory na tlumočení na jejich vysoké škole, návrhy na změnu k lepšímu. Mohlo to být způsobeno neochotou na tuto otázku odpovídat, protože respondenti nechtěli psát odpovědi v českém jazyce, anebo byla otázka položena špatně a respondenti jí neporozuměli. Jelikož je téma tlumočení na vysokých školách stále poměrně citlivé, mohla být příčinou nevyplnění dotazníku obava z ovlivnění stávajícího poskytování služeb. Tuto otázku jsem zařadila až na konec, a to mohl být také důvod, proč na ní respondenti nechtěli odpovídat. Mohli mít pocit, že prostřednictvím odpovědí na předchozí dotazy již předali dostatečné množství informací a nevěděli, co do otázky č. 22 napsat. Respondenti také mohli být po dotazníku vyčerpaní a na další otázku už se jim odpovídat nechtělo. Otázka byla také formulována jako dobrovolná, což mohla být další z příčin tak nízkého počtu odpovědí.

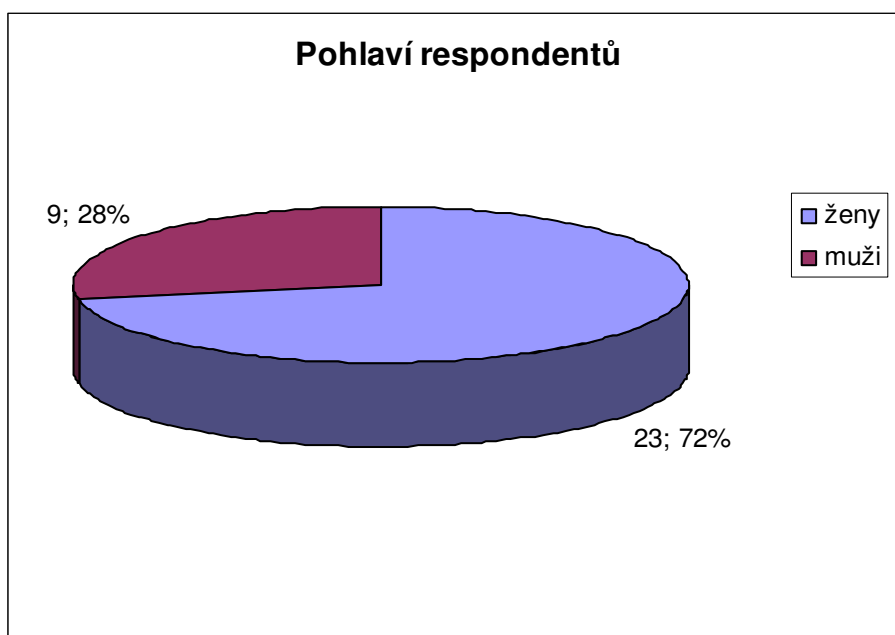
5.2 Respondenti

Celkem na dotazník odpovědělo 32 respondentů, z toho bylo 23 žen a 9 mužů. Průměrný věk byl 25 let.

Pohlaví:

<i>Ženy</i>	<i>Muži</i>
23	9

Tab. 2

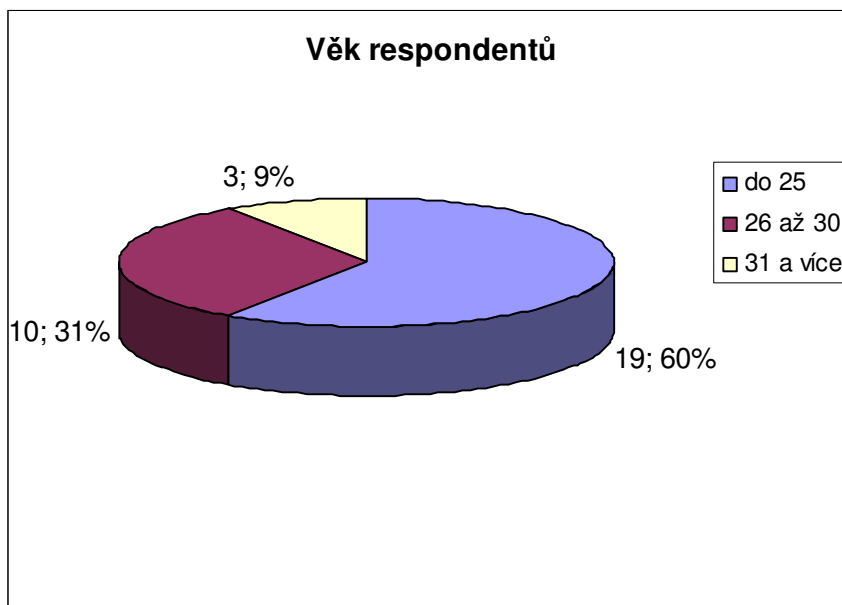

Graf 1

Věk:

<i>Do 25</i>	<i>26 – 30</i>	<i>31 a více</i>
19	10	3

Tab. 3

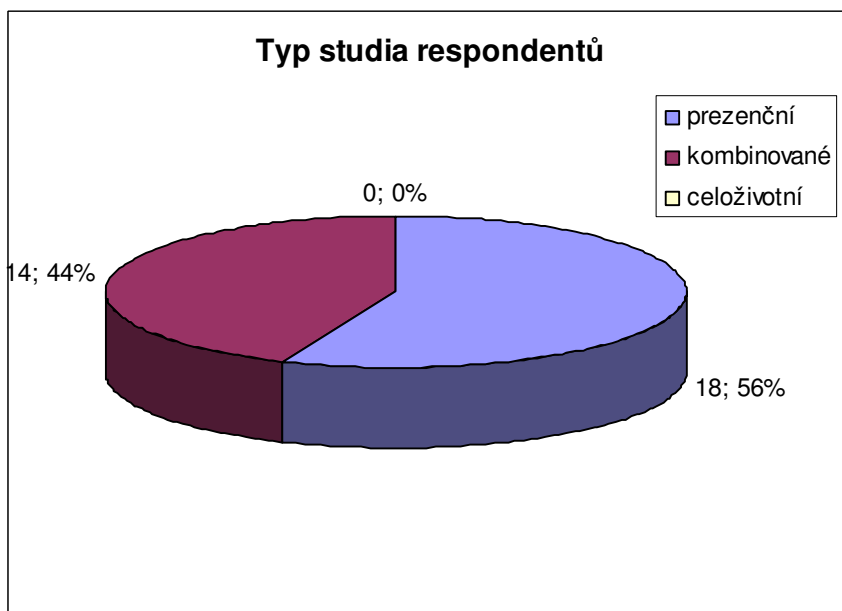

Graf 2

Typ studia:

<i>Prezenční</i>	<i>Kombinované</i>
18	14

Tab. 4

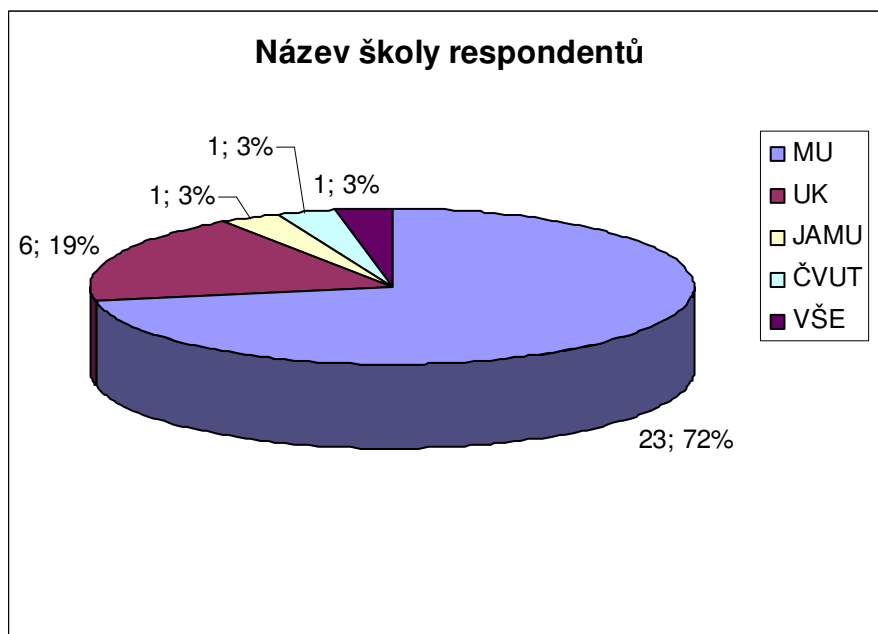

Graf 3

Univerzita:

<i>MU</i>	<i>UK</i>	<i>JAMU</i>	<i>ČVUT</i>	<i>VŠE</i>
23	6	1	1	1

Tab. 5

Graf 4

Studenti dle typu studia a univerzit:

	<i>MU</i>	<i>UK</i>	<i>JAMU</i>	<i>ČVUT</i>	<i>VŠE</i>
Prezenční	10	6	0	1	1
Kombinované	13	0	1	0	0

Tab. 6

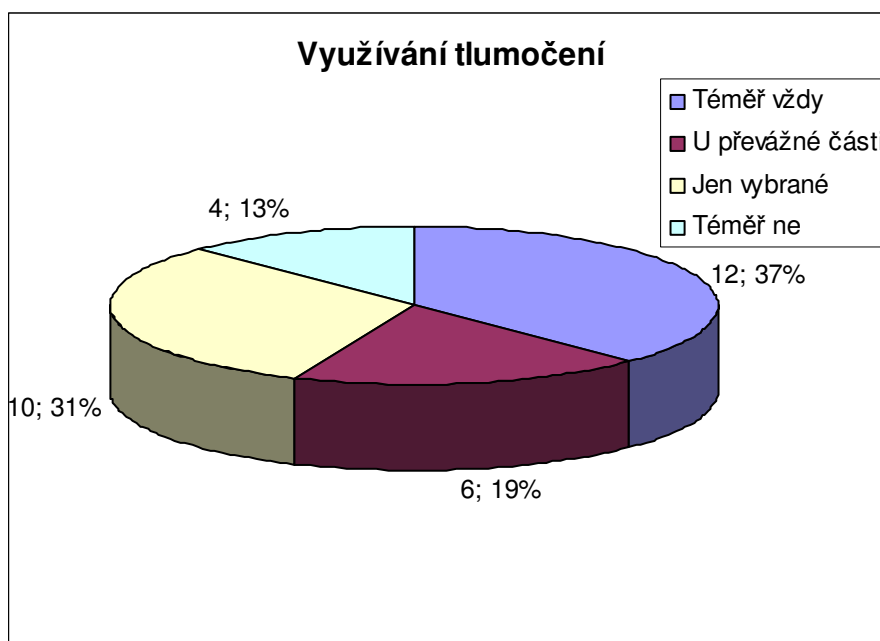
5.3 Otázky

5. Jak často využíváte tlumočení při výuce?

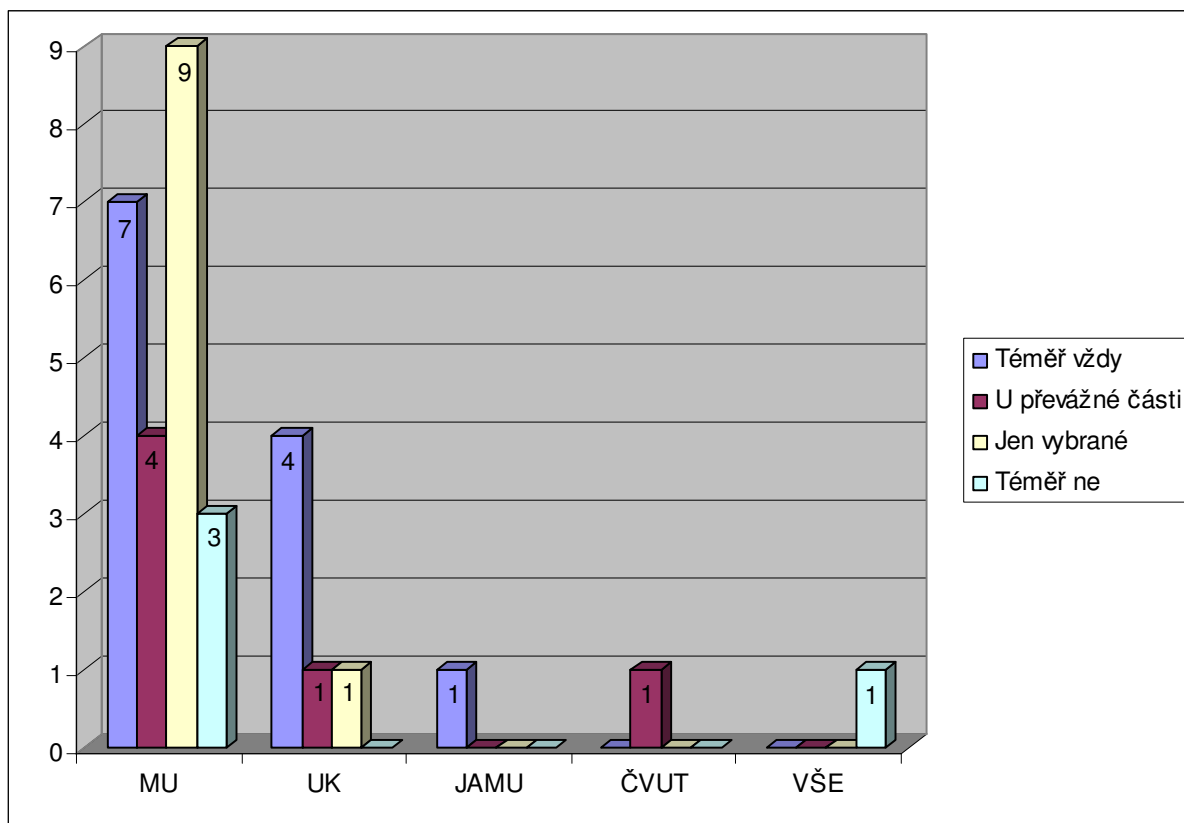
12 studentů uvedlo, že využívají tlumočení téměř vždy. 6 studentů odpovědělo, že využívají tlumočení u převážné části předmětů a 10 studentů uvedlo, že využívají tlumočení jen u vybraných předmětů. Tři studenti tlumočení téměř nevyužívají.

	<i>Téměř vždy</i>	<i>U převážné části</i>	<i>Jen vybrané</i>	<i>Téměř ne</i>
MU	7	4	9	3
UK	4	1	1	0
JAMU	1	0	0	0
ČVUT	0	1	0	0
VŠE	0	0	0	1
Celkem	12	6	10	4

Tab. 7

Graf 5

Graf 6

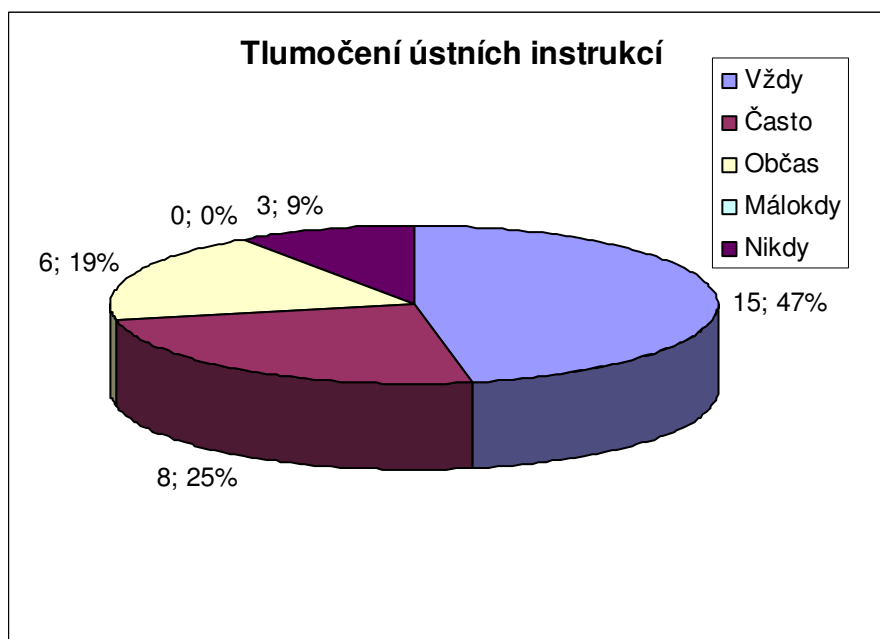
Důvody, proč studenti tlumočení nevyžívají, mohou být různé. Jedním z důvodů může být nedostatek tlumočnicků. Jelikož jsem se respondentů neptala na preferovaný způsob komunikace, je možné, že důvodem může být schopnost studentů sledovat výuku v českém jazyce, proto tlumočení nevyžadují. Tito studenti byli však jen 4. Nejvíce studentů uvedlo, že tlumočení využívají téměř vždy. Zajímavé bylo, že podobné číslo se objevilo i v odpovědi „jen vybrané předměty“. Toto opět může být důsledkem malého počtu tlumočnicků na vysokých školách, a proto si studenti vybírají konkrétní předměty, které mohou považovat za důležité a požadují na ně tlumočnicka.

6. Máte možnost využít tlumočení ústních instrukcí či dotazů při písemných zkouškách, testech, kolokviích apod.?

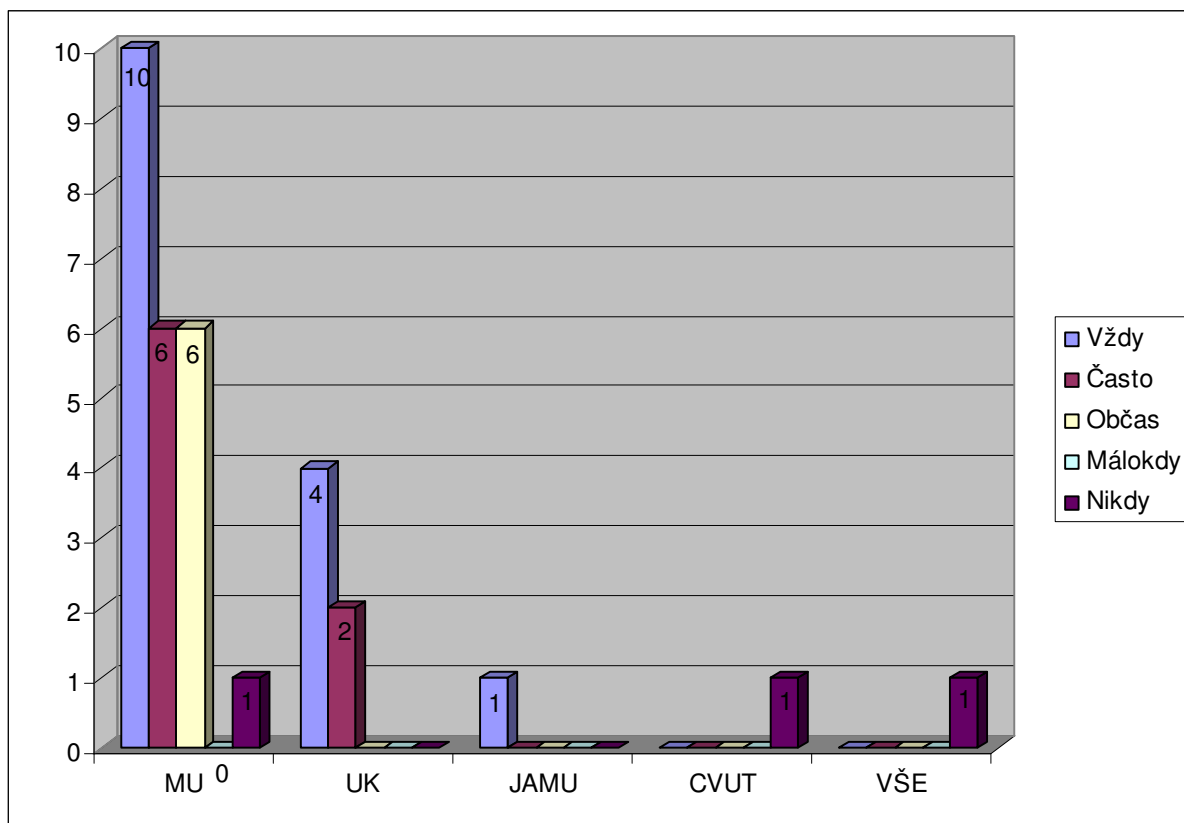
Celkem 15 studentů odpovědělo, že mají možnost využít v tlumočení ve výše uvedených situacích vždy. Osm studentů uvedlo, že často a 6 studentů odpovědělo, že občas. Ani jeden student nevybral možnost málokdy. Tři studenti zvolili odpověď nikdy.

	<i>Vždy</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Málokdy</i>	<i>Nikdy</i>
MU	10	6	6	-	1
UK	4	2	-	-	-
JAMU	1	-	-	-	-
CVUT	-	-	-	-	1
VŠE	-	-	-	-	1
Celkem	15	8	6	-	3

Tab. 8

Graf 7

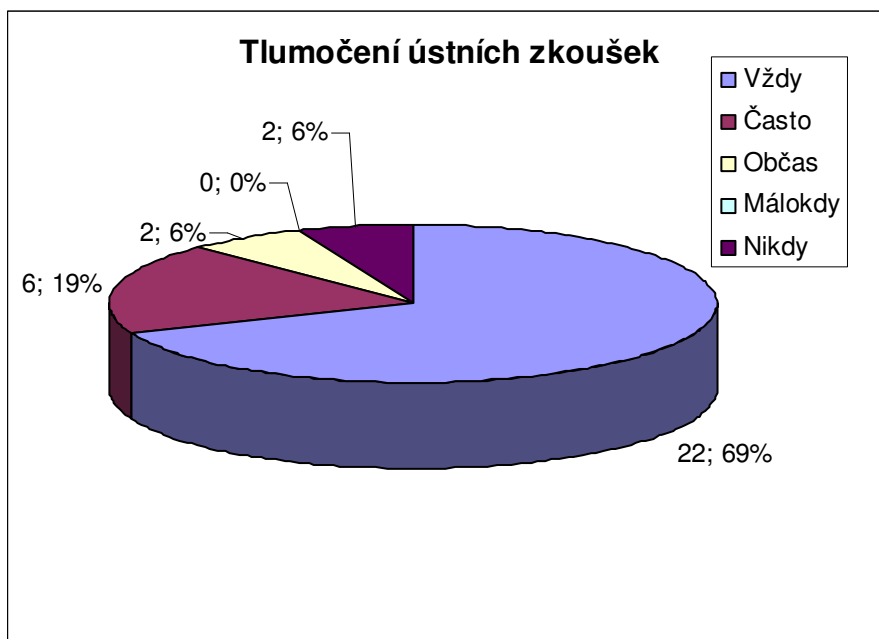
Graf 8

7. Máte možnost využít tlumočení při ústních zkouškách?

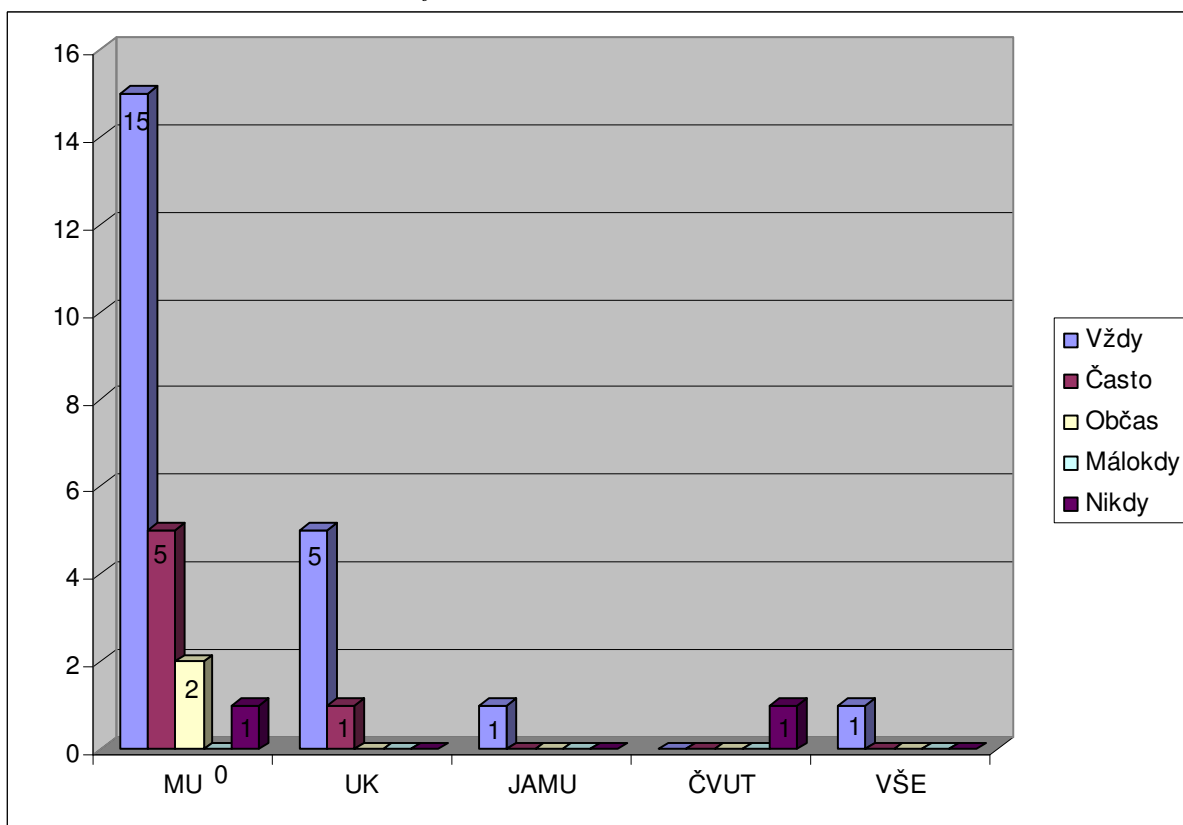
Z celkového počtu studentů 22 z nich odpovědělo, že mohou při ústních zkouškách využívat tlumočení vždy. 6 studentů uvedlo, že má možnost využít tlumočení při ústních zkouškách často. Ani jeden student neuvedl možnost málokdy a dva studenti odpověděli, že nemají možnost využít tlumočení při ústních zkouškách nikdy.

	<i>Vždy</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Málokdy</i>	<i>Nikdy</i>
MU	15	5	2	-	1
UK	5	1	-	-	-
JAMU	1	-	-	-	-
ČVUT	-	-	-	-	1
VŠE	1	-	-	-	-
Celkem	22	6	2	-	2

Tab. 9

Graf 9

Graf 10

Pokud porovnám otázku č. 6 a 7, je evidentní, že studenti mají možnosti využívat tlumočení spíše u ústních zkoušek než u ústních instrukcí písemného testu apod. Mohlo by to být tím, že v očích veřejnosti a často i akademické obce je ústním zkouškám přikládána větší důležitost. Ústní zkouška také ve většině případů probíhá formou dialogu a v takové situaci je

přítomnost tlumočníka nanejvýš vhodná. Student se tak může soustředit pouze na obsah dialogu a ne na komunikační bariéry, které by se mohly vyskytnout.

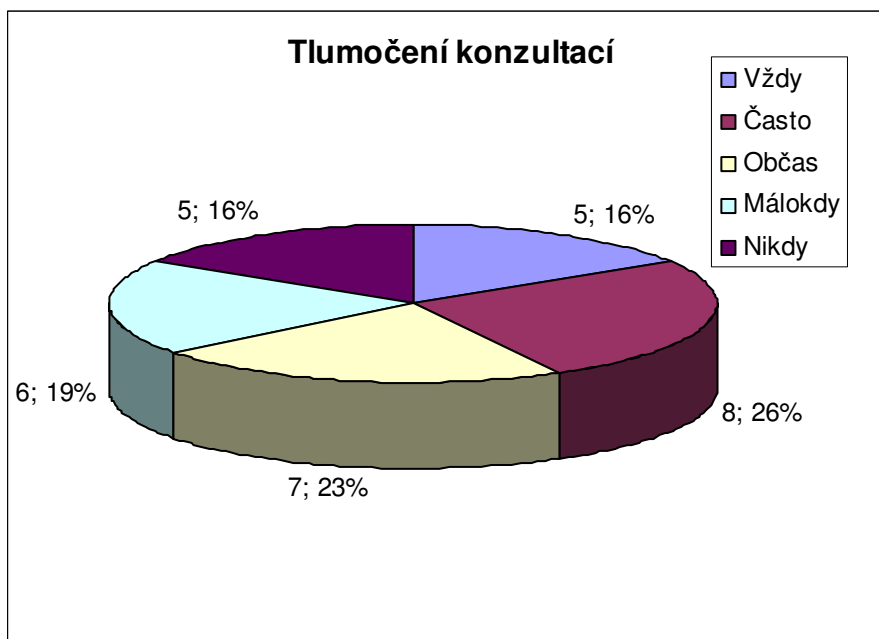
Objevily se také odpovědi respondentů, že nemohou tlumočení u ústních zkoušek a instrukcí u testů využívat nikdy. U ústních instrukcí písemných zkoušek by to mohlo být tím, že se předpokládá, že si neslyšící student zadání přečte na papíře. Zde ovšem vyvstává problém znalosti jazyka, ve kterém jsou instrukce k textu napsány. Pro velkou část neslyšících není český jazyk jejich prvním jazykem, proto textu v českém jazyce hůře rozumí. V těchto situacích by byla vhodná přítomnost tlumočníka, aby se předešlo nedorozuměním vycházejícím z neporozumění českému textu. U ústních zkoušek považují přítomnost tlumočníka za nezbytnou, dva respondenti však uvedli, že tlumočení nemají možnost využívat. Tyto odpovědi se mohly objevit i kvůli tomu, že jim servisní pracoviště tlumočení opravdu nenabízí, což vzhledem k odpovědím ostatních respondentů, považují za nepravděpodobné, nebo si vyložili respondenti otázku tak, že oni nikdy tlumočení u zkoušek nevyužívají, proto zvolili možnost nikdy.

8. Využíváte tlumočení při individuálních konzultacích s vyučujícími?

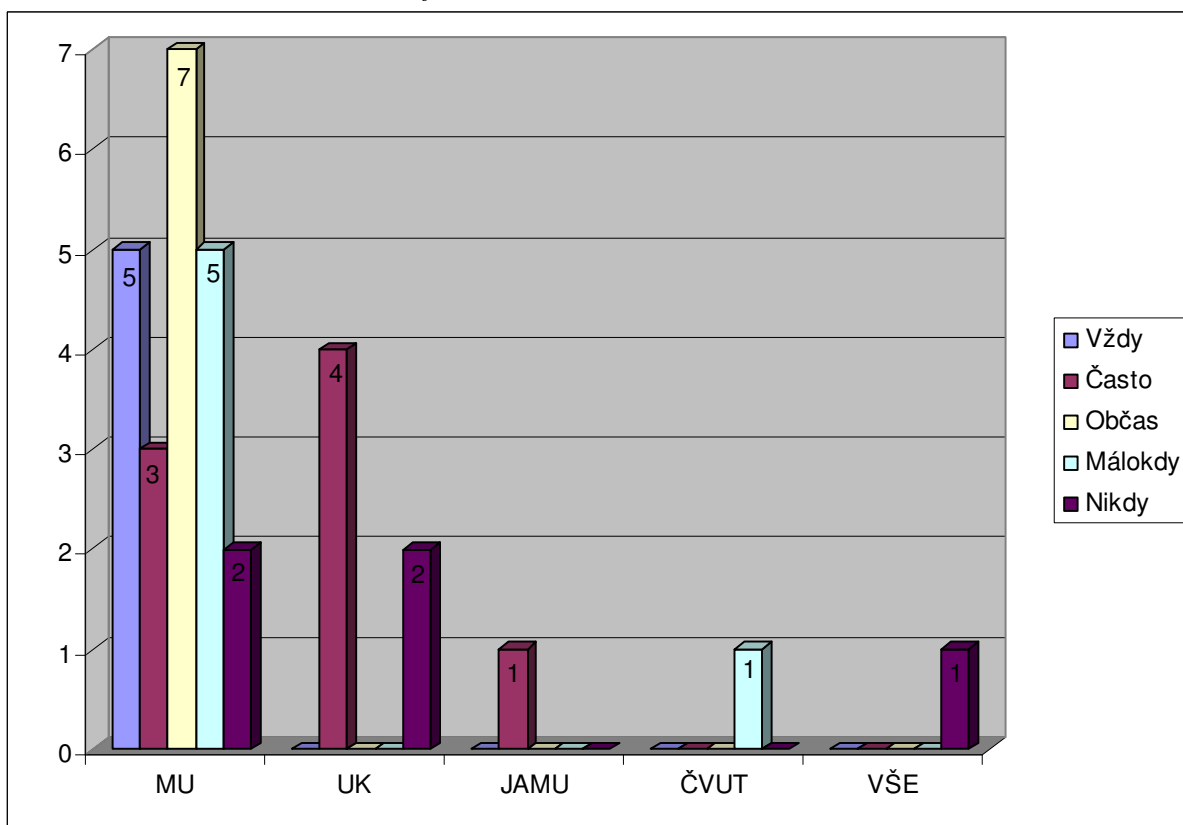
Na tuto otázku odpovědělo 5 studentů, že využívají tlumočení při individuálních konzultacích vždy. 8 studentů uvedlo, že využívají toto tlumočení často a 7 studentů odpovědělo, že občas. 6 studentů vybralo možnost málokdy. 5 studentů odpovědělo, že toto tlumočení nevyužívá nikdy. Jeden student na tuto otázku neodpověděl.

	<i>Vždy</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Málokdy</i>	<i>Nikdy</i>
MU	5	3	7	5	2
UK	-	4	-	-	2
JAMU	-	1	-	-	-
ČVUT	-	-	-	1	-
VŠE	-	-	-	-	1
Celkem	5	8	7	6	5

Tab. 10

Graf 11

Graf 12

Z odpovědí jednoznačně vyplývá, že při individuálních konzultacích pouze poměrně malý počet studentů využívá tlumočení. Může být odůvodněno tím, že individuální konzultace není tak častá, jako výuka nebo zkouška. Studenti se proto zatím nemuseli dostat do situace, kdy by takovou konzultaci považovali za nutnou. Počet konzultací se také může

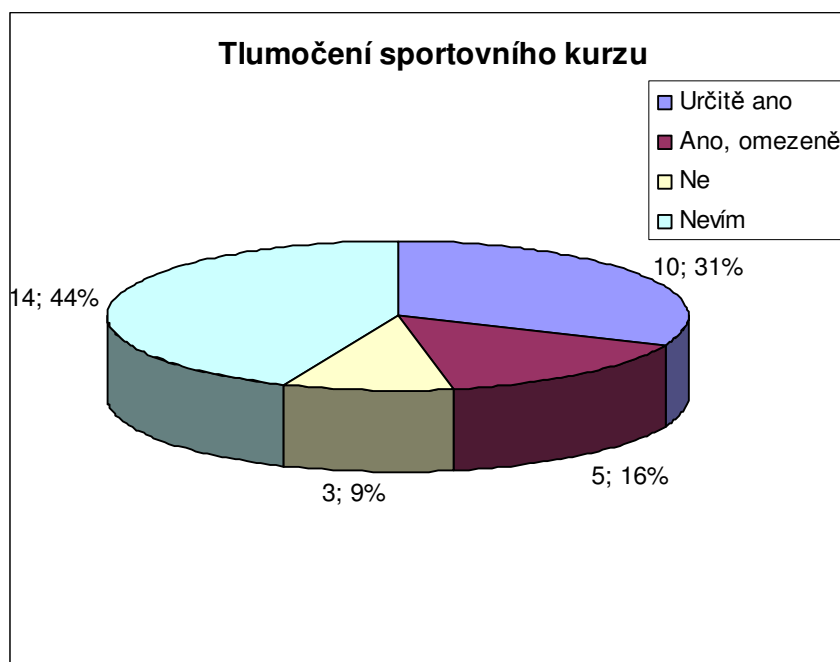
odvíjet od ročníku, ve kterém respondent studuje. Více konzultací bude potřebovat zřejmě student, který píše absolventskou práci, než student prvního ročníku. Je také možné, že student nemá k dispozici tlumočníka, proto raději konzultace nevyžaduje.

9. Pokud musíte absolvovat v rámci výuky např. sportovní kurz, zajistí vám univerzita (vysoká škola) tlumočení po celou dobu trvání kurzu?

10 studentů na tuto otázku odpovědělo, že určitě ano. 5 studentů uvedlo, že ano, pokud tlumočníci nemají jiné závazky. 3 studenti odpověděli, že ne. 14 studentů nevědělo.

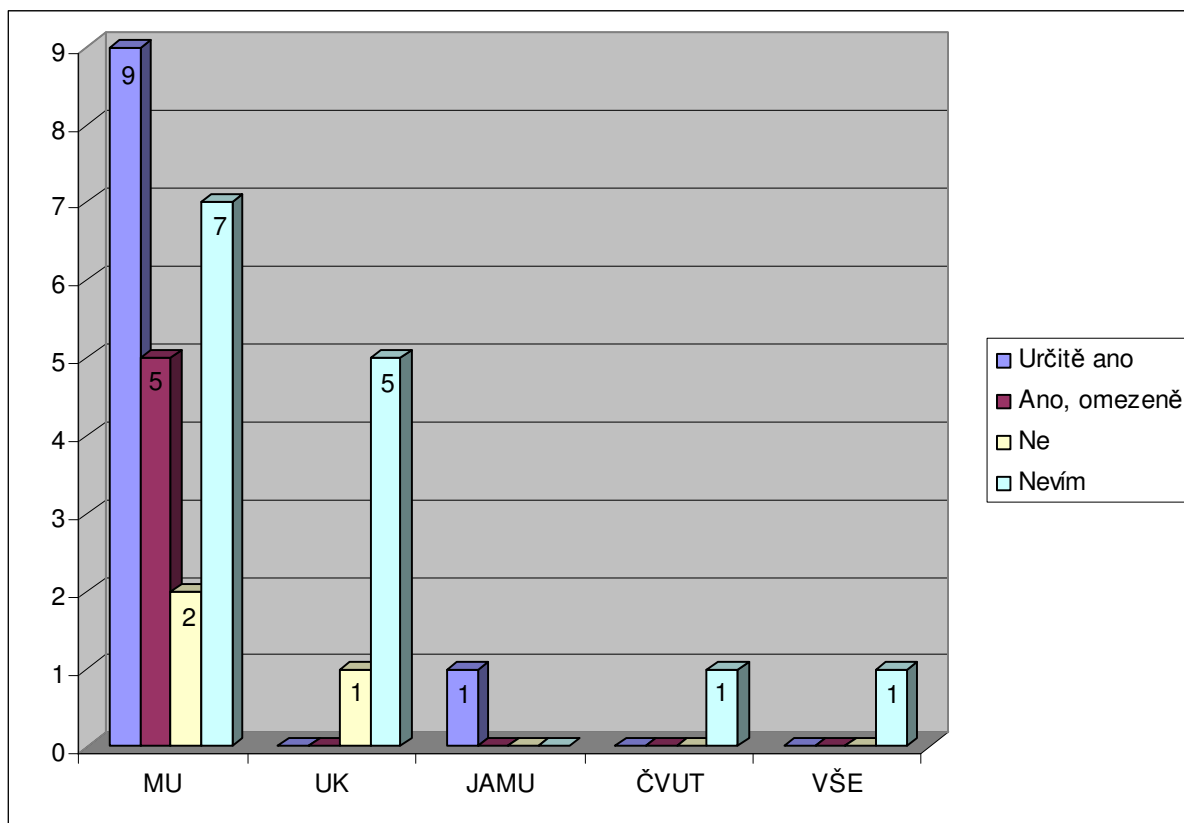
	<i>Určitě ano</i>	<i>Ano, pokud nemají jiné závazky</i>	<i>Ne</i>	<i>Nevím</i>
MU	9	5	2	7
UK	-	-	1	5
JAMU	1	-	-	-
ČVUT	-	-	-	1
VŠE	-	-	-	1
Celkem	10	5	3	14

Tab. 11

Graf 13

Graf 14

U této otázky je zajímavý poměrně vysoký počet odpovědí „nevím“. Jak jsem již uvedla, 14 respondentů jsou studenti kombinovaného studia, kde se s výjezdy na kurzy ve většině případů nepočítá. Nabízí se tedy možnost, že číslo 14 u odpovědi „nevím“ odpovídá počtu studentů kombinovaného studia. Není tomu tak. Podrobně jsem se zaměřila na tuto odpověď a možnost „nevím“ volilo 6 studentů kombinovaného studia a 8 studentů studia prezenčního. Respondenti studující v prezenčním studiu se zřejmě ještě nesetkali se situací, kdy by měli odjet na vícedenní kurz. Odpověď „ne“ se vyskytla pouze ve třech případech. To je možná dáno tím, že respondenti studují obor, ve kterém nemají možnost odjet na vícedenní kurz, nebo si mohou myslet, či už mají zkušenosti s tím, že daná vysoká škola jim na celou dobu kurzu tlumočnicka neposkytlá. Jako pozitivní vidím počet odpovědí u možnosti a) a b). Studenti mohli při odpovídání vycházet ze svých vlastních zkušeností nebo ze zkušeností svých kolegů.

Návrh řešení otázek č. 6 – 9: Jak bylo vidět z odpovědí, studenti některých služeb nevyužívají. To může být způsobeno tím, že tuto možnost opravdu nemají, nebo o možnosti požádat o tlumočení v různých situacích neví. Neví o nich buď z toho důvodu, že se málo informovali nebo proto, že jim servisní pracoviště tyto informace neposkytlo. Myslím, že

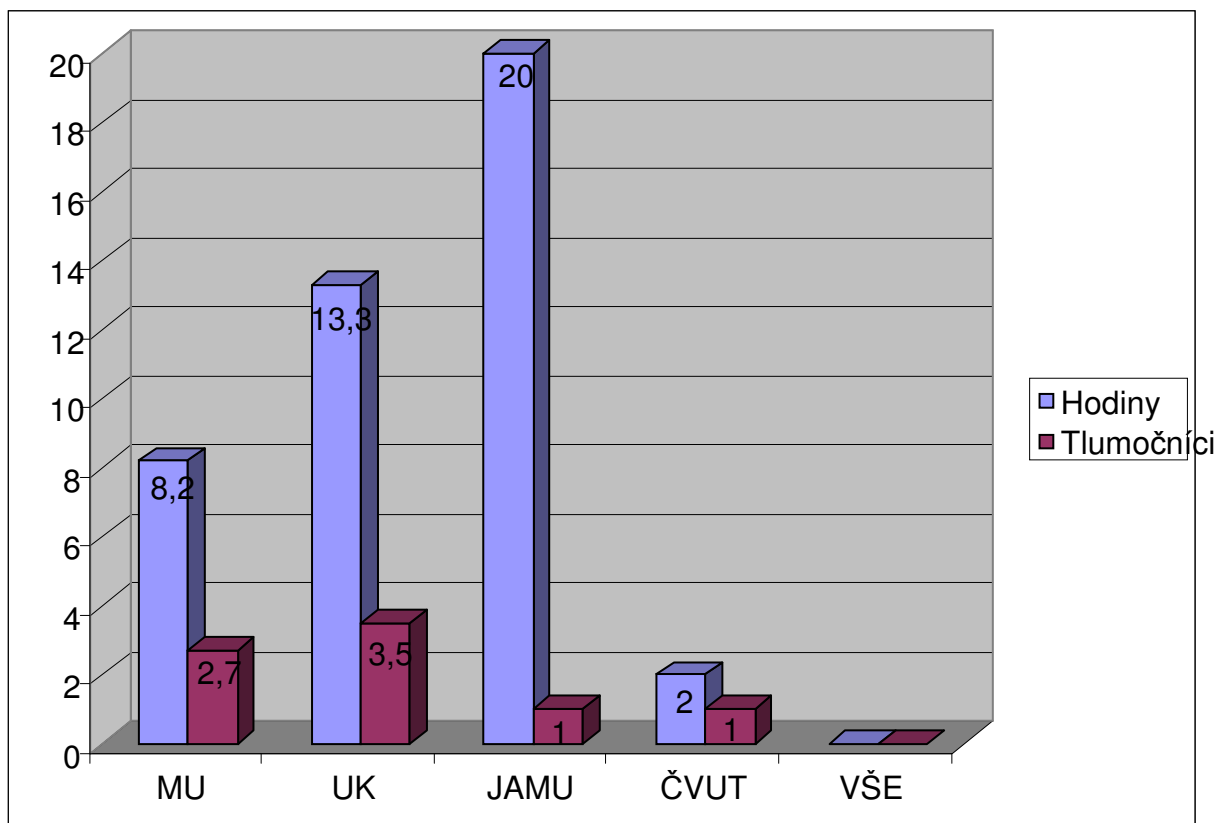
dobrým řešením by mohlo být zavedení pravidel tlumočení pro studenty, která by si vytvořila všechna daná servisní pracoviště VŠ. Pravidla by měla být dostupná studentům i uchazečům o studium na webových stránkách servisního pracoviště a měla by být přeložena do znakového jazyka. V pravidlech by mělo být jasné stanoveno, v jakých situacích má student právo využít služeb tlumočnicka. Také by měl být určen termín, do kdy student může nahlásit svůj požadavek na tlumočení. Samozřejmě jiný bude termín pro nahlášení např. sportovního kurzu, který se plánuje dlouho dopředu, jiný u předmětu, který má student v daném semestru zapsán a jiný u ústní zkoušky. Pokud by tato pravidla dodržovaly obě strany, myslím, že by se mohlo předejít případným nedorozuměním a komplikacím. Efektivním způsobem objednávání tlumočení výuky či jiné školní aktivity by mohl být on-line objednávací systém, který by jistě ulehčil mnoho práce a starostí jak studentům, tak zaměstnancům servisního pracoviště.

10. Kolik hodin tlumočení týdně přibližně využíváte a mezi kolik tlumočnicků se tato práce obvykle dělí?

V následující tabulce a grafu je znázorněno, kolik hodin v týdnu studenti průměrně využívají tlumočení a kolik tlumočnicků jim tuto službu poskytuje.

	<i>Hodiny</i>	<i>Tlumočníci</i>
MU	8,2	2,7
UK	13,3	3,5
JAMU	20	1
ČVUT	2	1
VŠE	0	0

Tab. 12

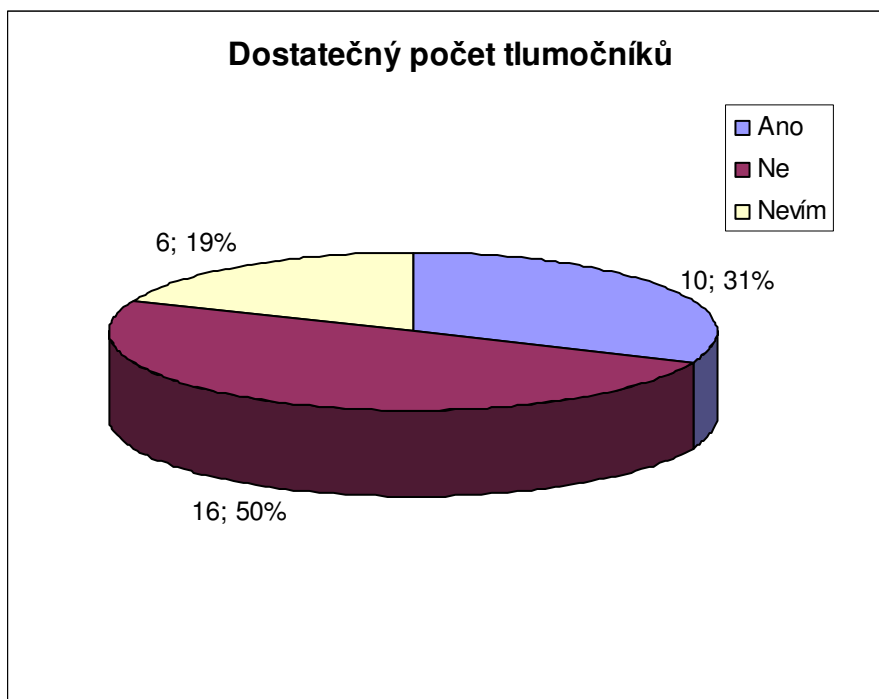
Graf 15

11. Máte pocit, že počet tlumočníků je pro vaše potřeby dostatečný?

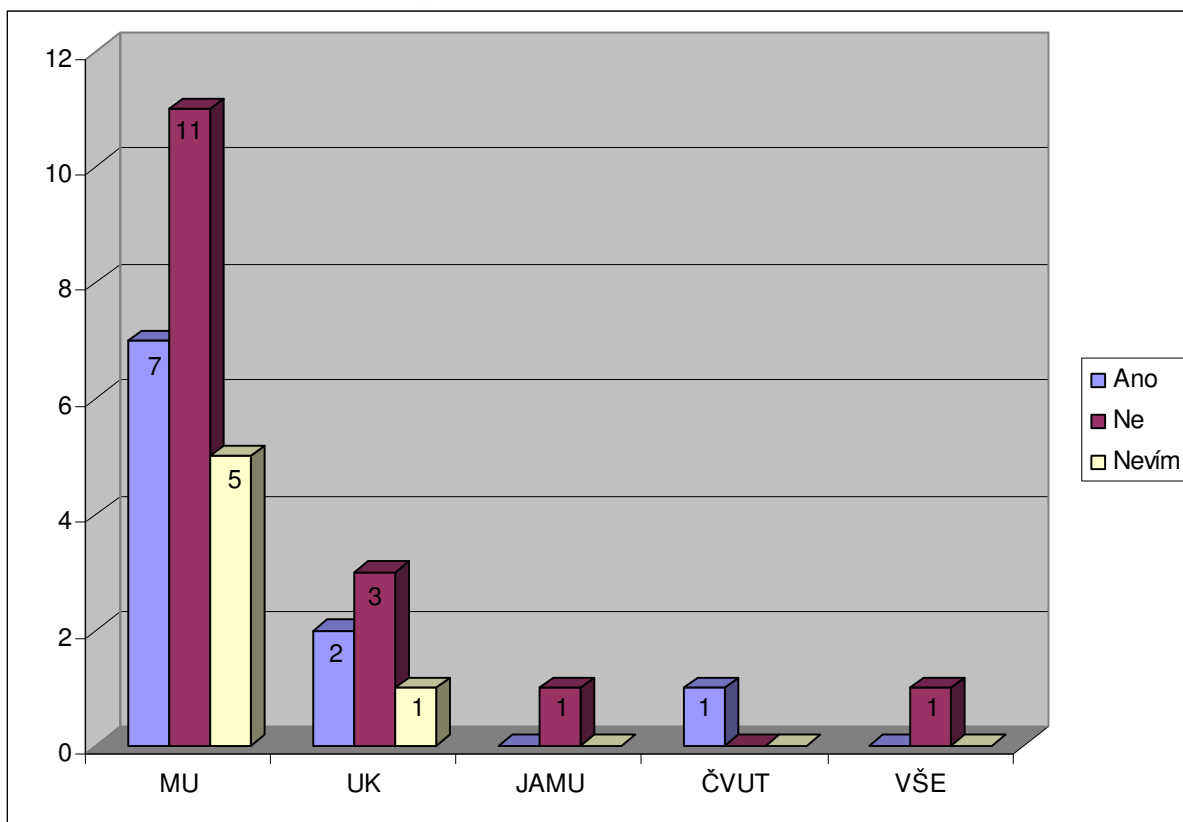
10 studentů odpovědělo, že je pro jejich potřeby počet tlumočníků dostatečný. 16 studentů uvedlo, že počet není dostatečný. Šest studentů nevědělo.

	Ano	Ne	Nevím
MU	7	11	5
UK	2	3	1
JAMU	-	1	-
ČVUT	1	-	-
VŠE	-	1	-
Celkem	10	16	6

Tab. 13

Graf 16

Graf 17

12. Pokud máte pocit, že počet tlumočnicků není dostatečný, navrhněte, jaký by měl být a proč.

Na tuto otázku odpovědělo celkem 18 respondentů, přičemž jeden z nich u otázky č. 11 odpověděl, že je počet tlumočnicků pro jeho potřeby dostatečný a druhý respondent v otázce č. 11 uvedl, že neví, přesto navrhnul počet tlumočnicků. Tyto odpovědi zahrnují do hodnocení, protože jsou to vlastní názory studentů, které jsou velmi cenné. Předpokládala jsem, že respondenti budou považovat nynější počet tlumočnicků za nedostačujících a moje domněnka se potvrdila. Celkem 9 respondentů uvedlo konkrétní počet tlumočnicků, který by pro ně byl ideální. Z těchto 9 respondentů tři respondenti uvedli jako ideální počet 10 tlumočnicků. Jeden respondent odpověděl, že by chtěl 8 tlumočnicků. Další respondent uvedl, že by celá univerzita měla mít alespoň 7 tlumočnicků. Jiný respondent vidí nejlepší počet v šesti tlumočnících. Dva respondenti by rádi měli alespoň 5 tlumočnicků, jeden respondent navrhoval dva tlumočnický a další vidí dva tlumočnický jako ideální počet tlumočnicků ve výuce, aby spolu mohli tlumočníci navzájem spolupracovat.

Zbývají respondenti neuváděli přesný počet tlumočnicků, ale vyjádřili své názory. Studenti se shodovali nejvíce v tom, že narůstá počet neslyšících studentů a počty tlumočnicků nedostačují. Jednomu studentovi vadilo, že z kapacitních důvodů nemůže mít tlumočnicka v hodinách tělesné výchovy. Jednomu respondentovi vadilo, že musí svůj rozvrh přizpůsobovat tomu, kdy mají tlumočníci volno. Studenti také vyjadřovali svou nespokojenost s tím, že při malém počtu tlumočnicků si nemohou vybírat konkrétního tlumočnicka. Ve třech případech se studenti shodli, že by rádi ve výuce měli 2 tlumočnický, kteří by se střídali, protože tlumočení je náročné a tlumočníci jsou unavení. Jeden student s nimi však nesouhlasil z toho důvodu, že jednomu tlumočnickovi z tlumočnického týmu rozumí a druhému ne. V několika případech se objevil názor, že tlumočníci nemají dostatečnou kvalifikaci pro tlumočení v odborných předmětech. Vyskytly se i názory, že tlumočníci jsou neprofesionální. V jednom případě se objevila nespokojenost s tím, že tlumočnick používá znakovanou češtinu. Zde uvedu několik vybraných odpovědí na tuto otázku:

„Při narůstajícím počtu neslyšících, kteří studují na VŠ by měl být rozhodně počet trvalých tlumočnicků (pracujících na plný úvazek) vyšší. A také z důvodu možnosti výběru vyhovujícího tlumočnicka.“

„Je strašně málo tlumočnicků. Kvalita je různá. Odbornost tlumočnicků je nedostačující (výjimku tvoří odbornost v oblasti pedagogiky a informatiky)“

„Čím více tlumočnicků, tím lépe. Třeba 10. Když jsem tlumočnicka potřebovala, neměli ho pro mě, tak mi místo tlumočnicka dali zapisovatel tam, kde mi zapisovatel nevyhovoval. Např. práce s počítačem, seminář.“

„Alespoň 5 tlumočnicků, abychom nemuseli přizpůsobovat rozvrhy podle toho, zda mají tlumočníci volno.“

„Tlumočníci by se měli ve výuce po 20 min střídat, ale většinou se nestřídají a jeden tlumočnick zůstává celé hodiny. Je potřeba kvalita tlumočnicků, aby nebyli tak unavení, také je potřeba kontrolovat znakový. Jedna tlumočnice druhou kontroluje a opravuje, je potřeba spolupráce.“

Návrh řešení otázek č. 10 – 12: Myslím si, že tato situace jasné, jednoznačné řešení nemá. Odpovědi na tyto otázky byly individuální. Někteří studenti mají pocit, že je tlumočnicků málo, jiní jsou spokojení. Těch spokojených však byla v mém výzkumu menšina. Studentům vadí, že je tlumočnicků málo, že si nemohou vybírat konkrétního tlumočnicka, že úroveň tlumočnicků není dostačující apod. Co však udělat, aby se situace mohla zlepšit? Myslím si, že servisní pracoviště by měla dát studentům prostor k vyjádření vlastních přání a požadavků. Např. formou dotazníků by měla střediska zjistit názor studentů na počet tlumočnicků. Na základě toho by se pracovníci střediska měli se studenty sejit a prodiskutovat jejich požadavky. Samozřejmě obě strany by měly být otevřené diskuzi a řešení situace, ale měly by také přijímat kompromisy. Zajisté, každý student by chtěl tlumočnicka v každém předmětu, chtěl by si tlumočnicka vybírat, to samozřejmě plně chápu a uznávám, ale často není v možnostech pracovišť všem těmto nárokům vyhovět, ať už je to z personálních, ekonomických či jiných důvodů. Tento problém jistě nevyřeší jedna schůzka, ale je to dobrý začátek a popud k dalším krokům. Důležité je, aby se studenti nebáli ozvat, uměli vyjádřit své názory a rozumně argumentovat. Jistě by také pomohlo, kdyby součástí pracovního týmu servisních pracovišť, ve kterých zajišťují tlumočnické služby, byli neslyšící odborníci.

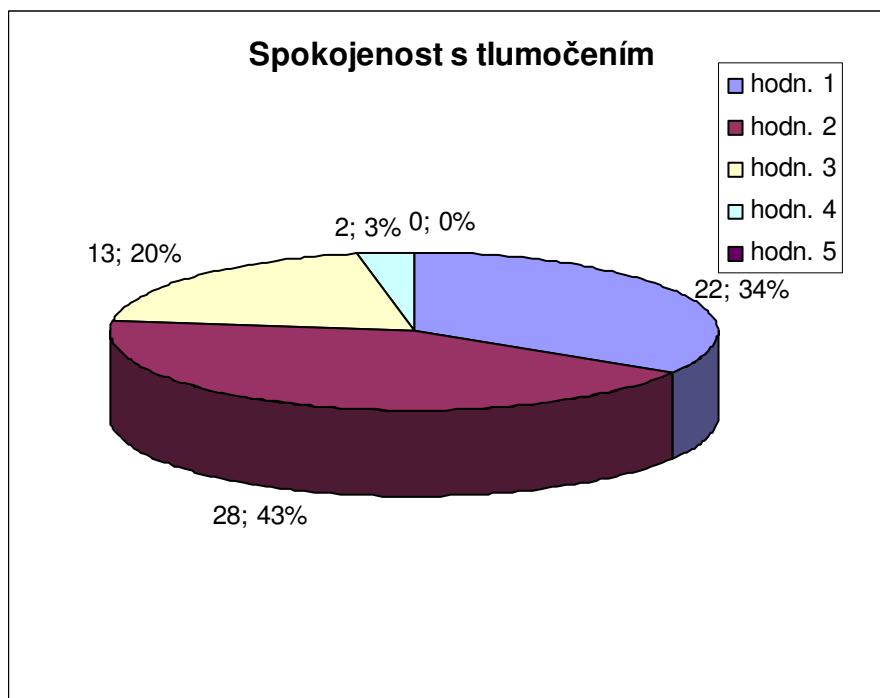
13. Jste spokojen/a s úrovní tlumočení?

V otázkách 13 a 14 měli respondenti hodnotit úroveň tlumočení prostřednictvím hodnotící stupnice od jedné do pěti stejně jako ve škole. Problémy, které se u těchto dvou otázek vyskytly, jsem popsala výše. Při hodnocení této otázky jsem vycházela z 23 korektních odpovědí. Těchto 23 respondentů hodnotilo celkem 65 tlumočnicků. U dvaadvaceti tlumočnicků

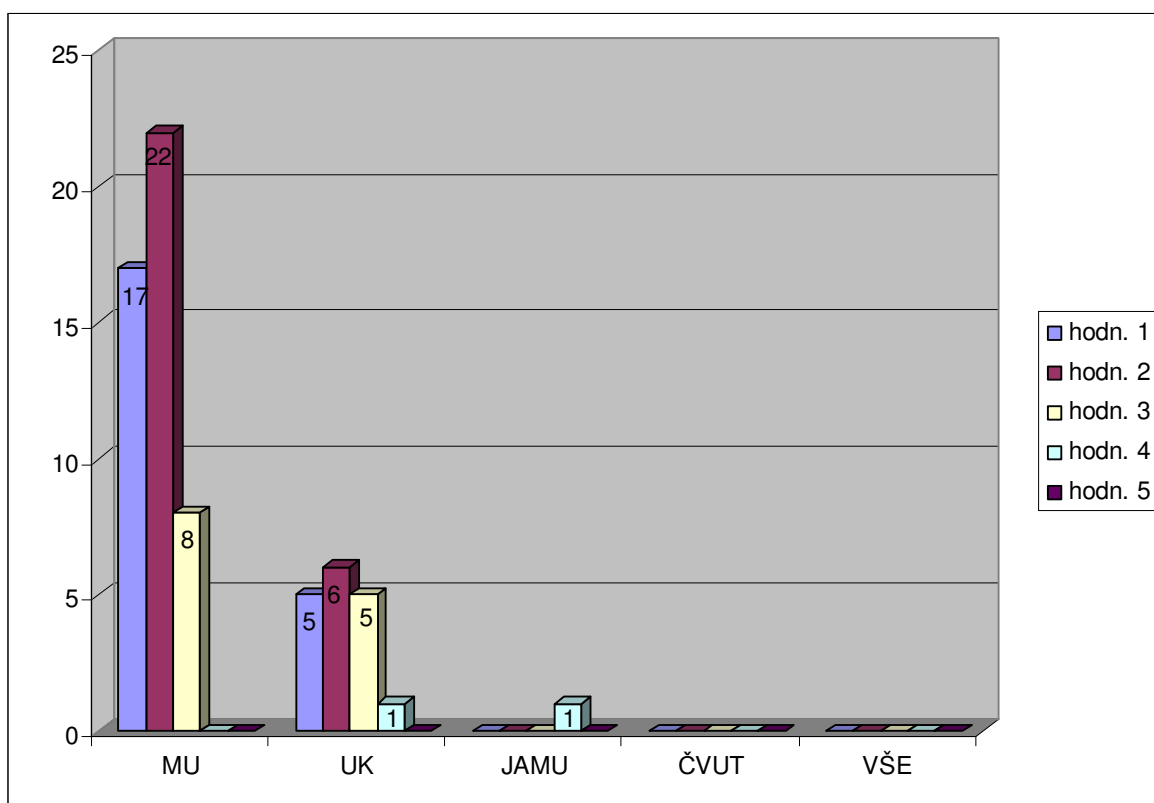
byla hodnocena úroveň tlumočení průměrnou známkou 1. 28 tlumočnicků bylo hodnoceno průměrnou známkou 2. Úroveň tlumočení třinácti tlumočnicků bylo hodnoceno průměrnou známkou 3. Pouze 2 tlumočníci byli hodnoceni známkou 4 a žádný nebyl hodnocen známkou 5.

	<i>hodn. 1</i>	<i>hodn. 2</i>	<i>hodn. 3</i>	<i>hodn. 4</i>	<i>hodn. 5</i>
MU	17	22	8	0	0
UK	5	6	5	1	0
JAMU	0	0	0	1	0
ČVUT	0	0	0	0	0
VŠE	0	0	0	0	0
Celkem	22	28	13	2	0

Tab. 14

Graf 18

Graf 19

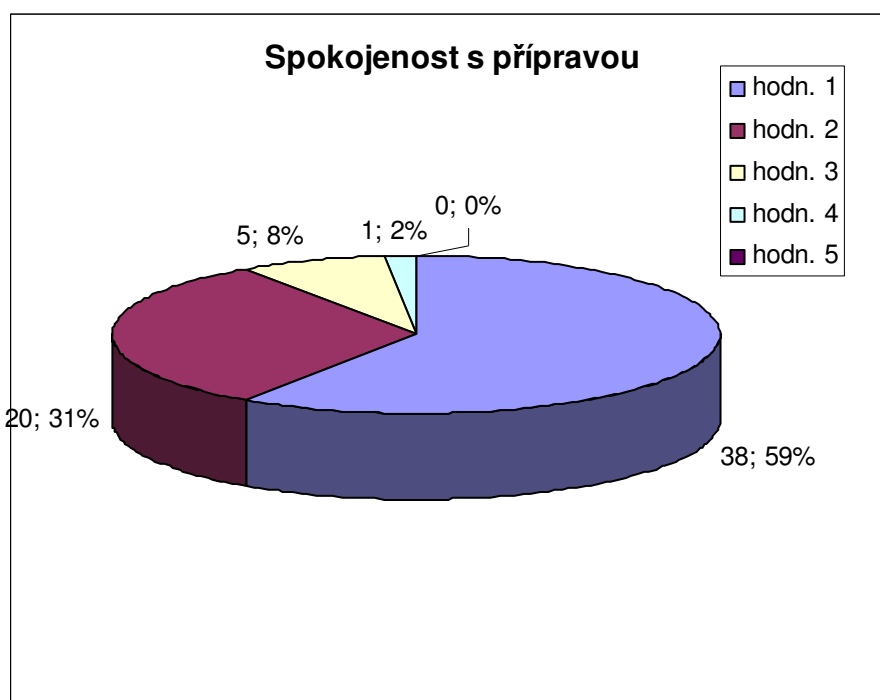
14. Jste spokojen/a s tím, jak jsou tlumočníci na výuku připraveni?

Na tuto otázku odpovědělo korektně 22 respondentů, kteří celkem hodnotili 64 tlumočnicků. Jeden respondent, který ohodnotil úroveň tlumočení v otázce č. 13, však v otázce č. 14 připravenost na výuku neohodnotil. Celkem 38 tlumočnicků bylo v otázce připravenosti na výuku hodnoceno známkou 1. 20 tlumočnicků bylo ohodnoceno známkou 2. 5 tlumočnicků bylo ohodnoceno známkou 3. Pouze jeden tlumočnick byl hodnocen známkou 4 a žádný tlumočnick nebyl ohodnocen 5.

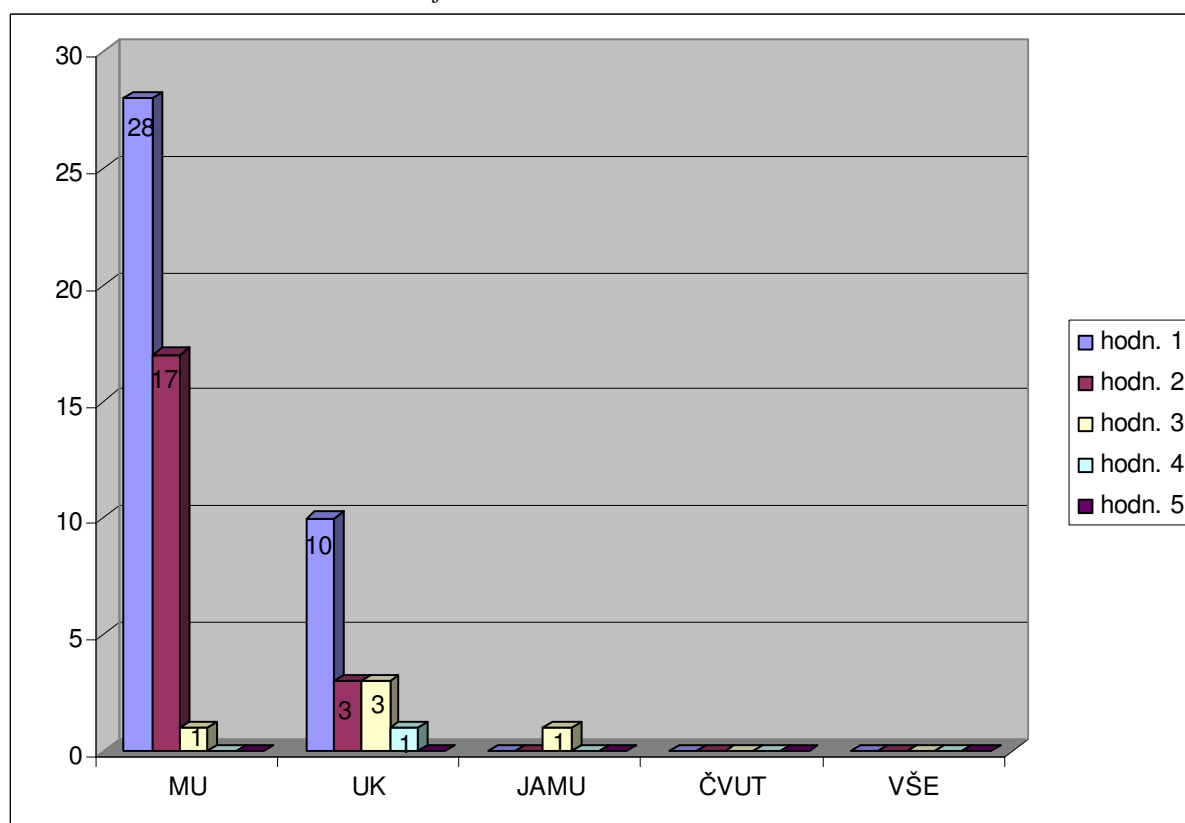
	<i>hodn. 1</i>	<i>hodn. 2</i>	<i>hodn. 3</i>	<i>hodn. 4</i>	<i>hodn. 5</i>
MU	28	17	1	0	0
UK	10	3	3	1	0
JAMU	0	0	1	0	0
ČVUT	0	0	0	0	0
VŠE	0	0	0	0	0
Celkem	38	20	5	1	0

Tab. 15

Graf 20

Graf 21

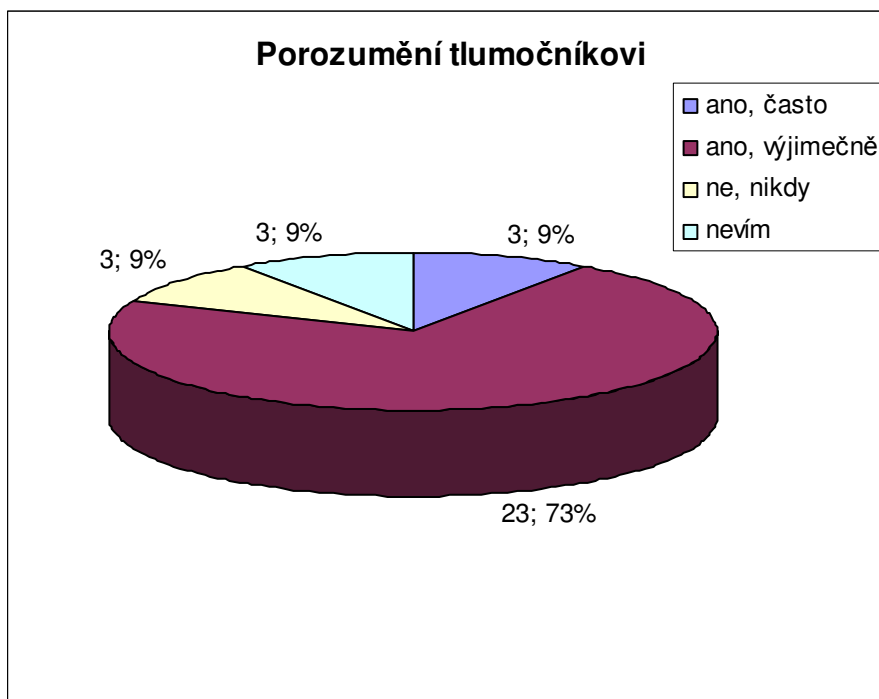
Návrh na řešení otázek č. 13 a 14: Jak je vidět z tabulky i grafů, převažuje mezi studenty spokojenost s úrovní tlumočení i s připraveností tlumočnicků na výuku. V hodnocení výrazně převažovaly známky 1 a 2. Převažuje však spíše spokojenost s úrovní připravenosti tlumočnicků na výuku než s úrovní tlumočení. U spokojenosti s úrovní tlumočení nejčastěji respondenti hodnotili tlumočnický známku 2. V případě připravenosti na tlumočení hodnotili respondenti nejčastěji známku 1. Myslím proto, že podávání návrhu na zlepšení úrovně tlumočení a přípravy na tlumočení zde není na místě. Lze se ovšem zamyslet nad tím, že se u obou otázek objevilo i hodnocení známkou 3 a v několika málo případech známkou 4. Toto by se dalo vyřešit soustavným vzděláváním tlumočnicků a zvyšováním jejich tlumočnických kompetencí ve vzdělávacích kurzech. Návrh na vzdělávání tlumočnicků uvádím v otázce č. 22

15. Stalo se vám někdy, že jste tlumočnickovi vůbec nerozuměl/a?

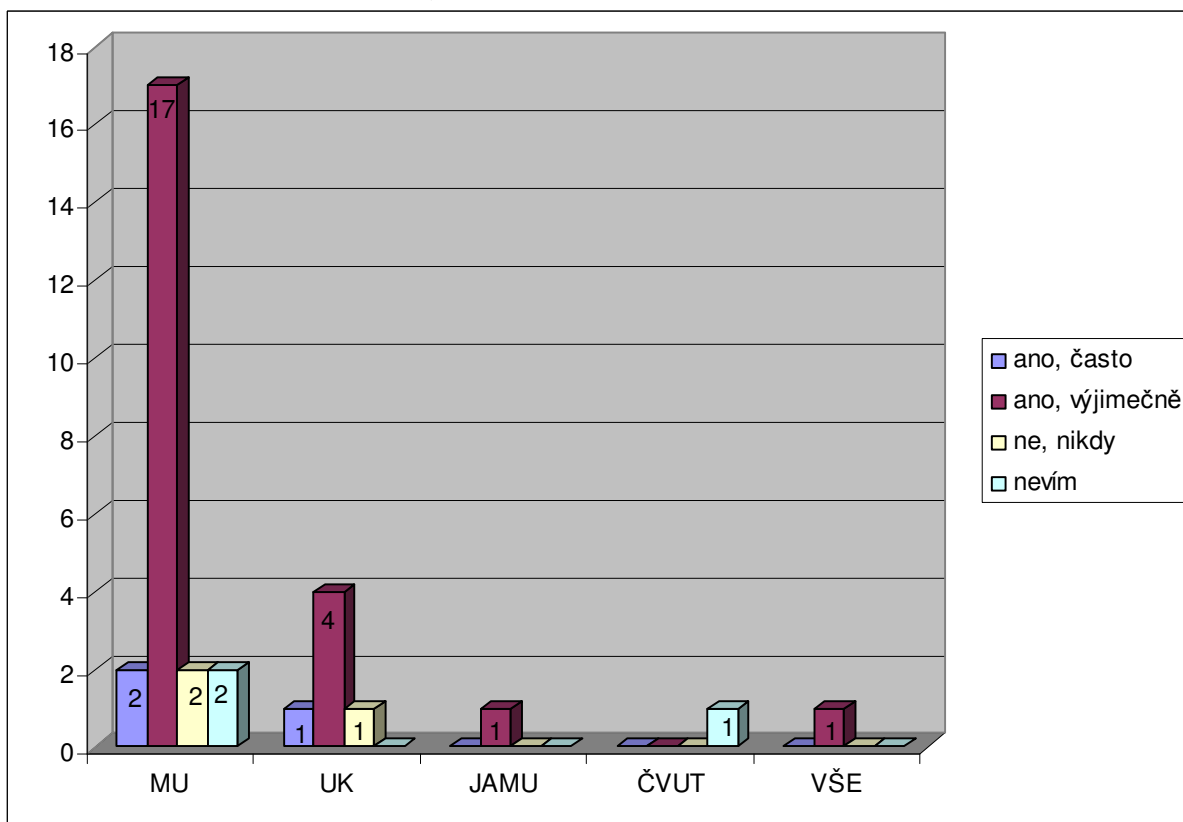
Tři studenti odpověděli, že se jim stává často, že nerozumí. 23 studentům se to stává výjimečně. Třem studentům se nikdy nestalo, že by tlumočnickovi nerozuměli a tři studenti o tom nikdy neuvažovali.

	<i>Ano, často</i>	<i>Ano, výjimečně</i>	<i>Ne, nikdy</i>	<i>Nevím, neuvaž.</i>
MU	2	17	2	2
UK	1	4	1	-
JAMU	-	1	-	-
ČVUT	-	-	-	1
VŠE	-	1	-	-
Celkem	3	23	3	3

Tab. 16

Graf 22

Graf 23

16. Pokud jste v otázce č. 15 vybral/a možnost a) nebo b) z jakého to bylo důvodu?

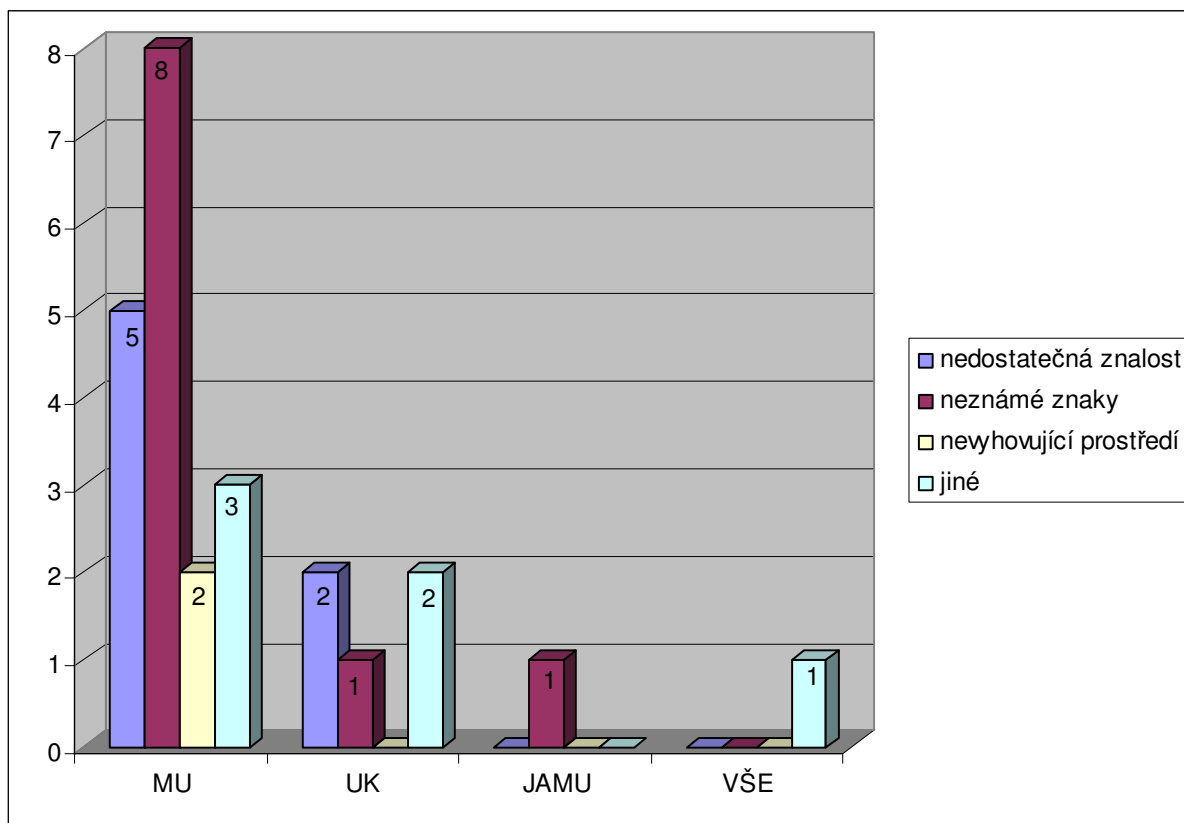
Sedm studentů uvedlo jako důvod nedostatečnou znalost znakového jazyka na straně tlumočníka. 10 studentů odpovědělo, že důvodem byly znaky, které respondenti neznají. Dva studenti uvedli jako důvod nevyhovující prostředí a 6 studentů odpovědělo, že to bylo z jiných důvodů. U této dvojice otázek jeden student z MU u otázky č. 15 uvedl, že se mu to výjimečně stává, ale v otázce č. 16 neudal důvod.

	<i>Tlum.nedostateč ná znalost</i>	<i>Neznámé znaky</i>	<i>Nevyhovující prostředí</i>	<i>Jiné</i>
MU	5	8	2	3
UK	2	1	-	2
JAMU	-	1	-	-
VŠE	-	-	-	1
Celkem	7	10	2	6

Tab. 17

Graf 24

Graf 25

Jako jiné důvody respondenti uváděli např., že tlumočnickovi nerozuměli, používal neznámá slova, neznalost odborných termínů a obsahu přednášky na straně tlumočnicka, tlumočnickovo špatné pochopení věty, kontextu, neschopnost dát různé věci dohromady, nesrozumitelnost či komplikovanost projevu vyučujícího, tlumočnickova nedostatečná mimika, tlumočnick neartikuloval u odborných znaků. Jeden student uvedl, že při přednášce nevnímal.

Návrh řešení otázek č. 15 a 16: Z odpovědí vidíme, že jen opravdu málu respondentů se nikdy nestalo, že by nerozuměli. Převažovali respondenti, kterým se to stává výjimečně. V odpovědích se nejčastěji jako důvody neporozumění uváděli nedostatečnou znalost ČZJ nebo neznalost terminologie na straně tlumočnicka. Je otázkou, jak toto řešit. Každý neslyšící mluvčí většinou volí jinou variantu znaků podle místa, kde studoval střední školu nebo podle místa bydliště. V prostředí vysoké školy se pak sejde více neslyšících studentů z různých koutů republiky používajících různé varianty. Také tlumočníci se mohou učit český znakový jazyk v Čechách nebo na Moravě a ne vždy ovládají více variant znaků tak, aby se mohli přizpůsobit neslyšícímu. Potom může docházet k nedorozuměním. Pokud je student nespokojený s tlumočnickem z důvodu odlišné používané variety českého znakového jazyka či nespokojenosti s tlumočnickovou mimikou, projevem apod., myslím, že by bylo dobré, kdyby

student tlumočnickovi otevřeně, avšak slušně řekl své připomínky a vysvětlil mu, které konkrétní věci se mu nelíbí, a jakou představu o zlepšení má. Pokud je tlumočník otevřený ke zpětné vazbě a umí přijímat kritiku, měl by připomínky klienta vyslechnout a snažit se jimi řídit. Pokud jde o nedostatečnou znalost, není jiné řešení než soustavné další vzdělávání tlumočnicků, které by tlumočnickům mělo nabídnout servisní pracoviště. Je jistě v zájmu každého servisního pracoviště, aby zaměstnávalo kvalifikované tlumočnický.

17. Stalo se Vám někdy, že jste žádal/a výměnu tlumočníka?

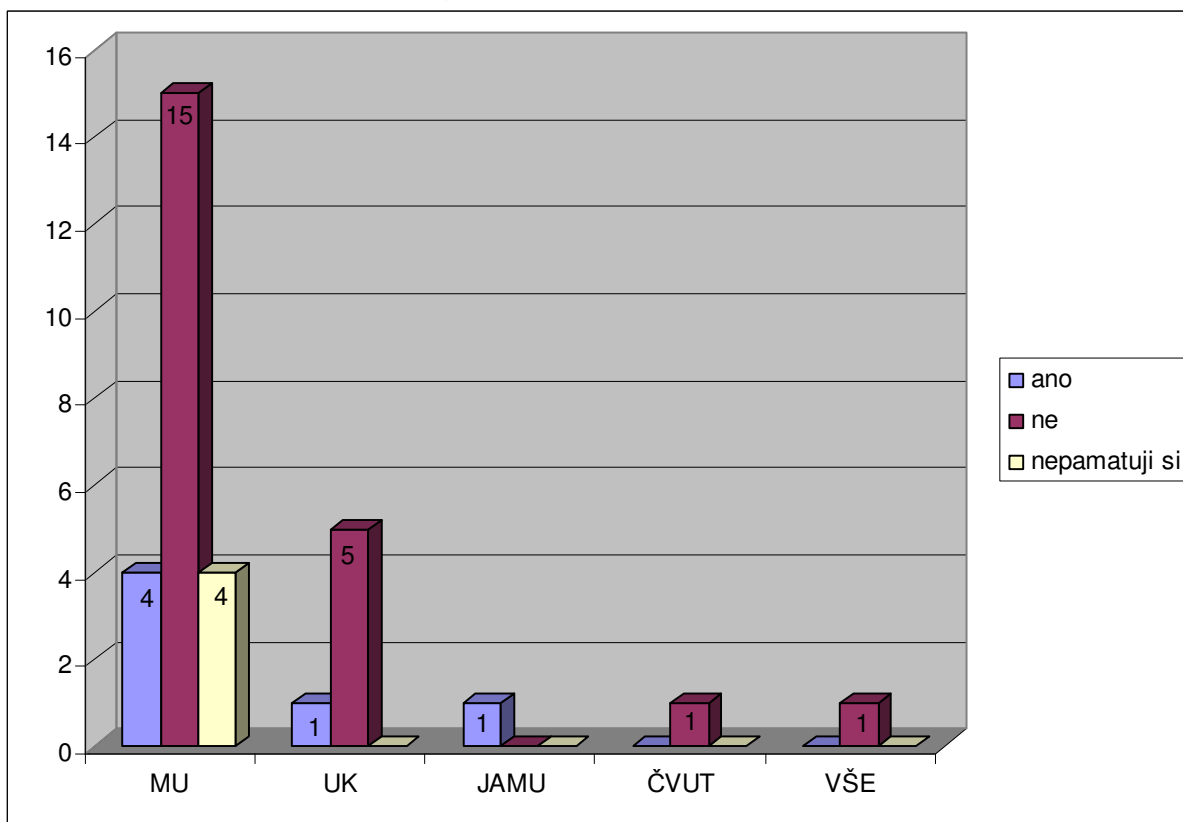
Šesti studentům se stalo, že žádali výměnu tlumočníka. Tři z těchto studentů uvedli, že se jim to stalo jednou a tři studenti nevěděli, kolikrát se jim to stalo. 22 studentům se toto nikdy nestalo. Čtyři studenti se nepamatují.

	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>	<i>Nepamatuji si</i>
MU	4	15	4
UK	1	5	-
JAMU	1	-	-
ČVUT	-	1	-
VŠE	-	1	-
Celkem	6	22	4

Tab. 18

Graf 26

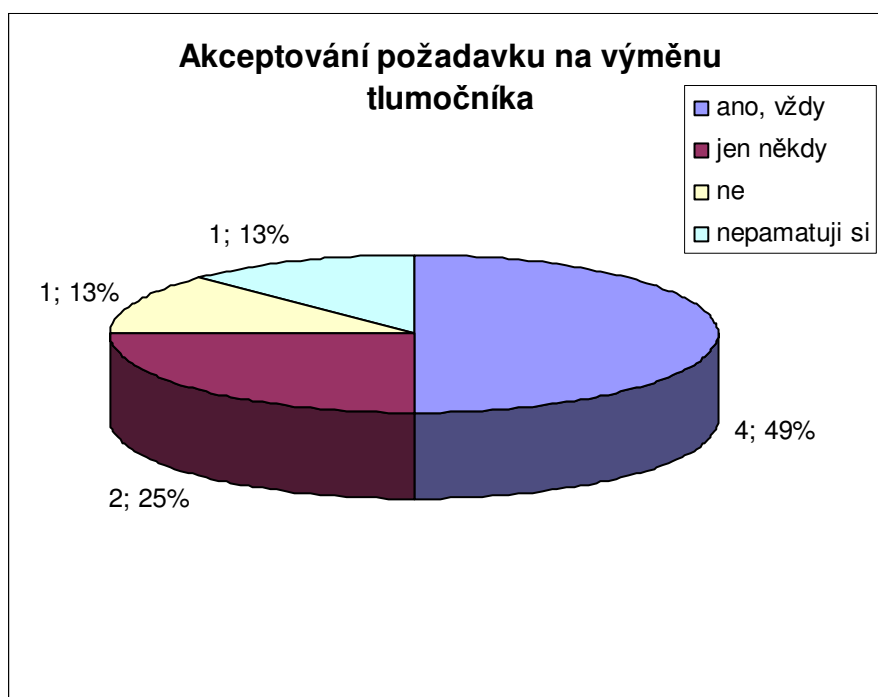
Graf 27

18. Pokud jste v otázce č. 17 vybrala možnost a), bylo vám vyhověno?

Čtyři studenti uvedli, že jim bylo vždy vyhověno. Dva studenti uvedli, že jim bylo vyhověno jen někdy. Jeden student uvedl, že mu nebylo vyhověno a jeden student uvedl, že si nepamatuje. Výsledky jsou ovšem zkreslené, protože jeden student z MU vybral v otázce č. 7 možnost b), a přesto u otázky č. 18 napsal, že mu bylo vyhověno jen někdy. Další student z MU vybral v otázce č. 17 možnost c) a u této otázky odpověděl, že si nepamatuje.

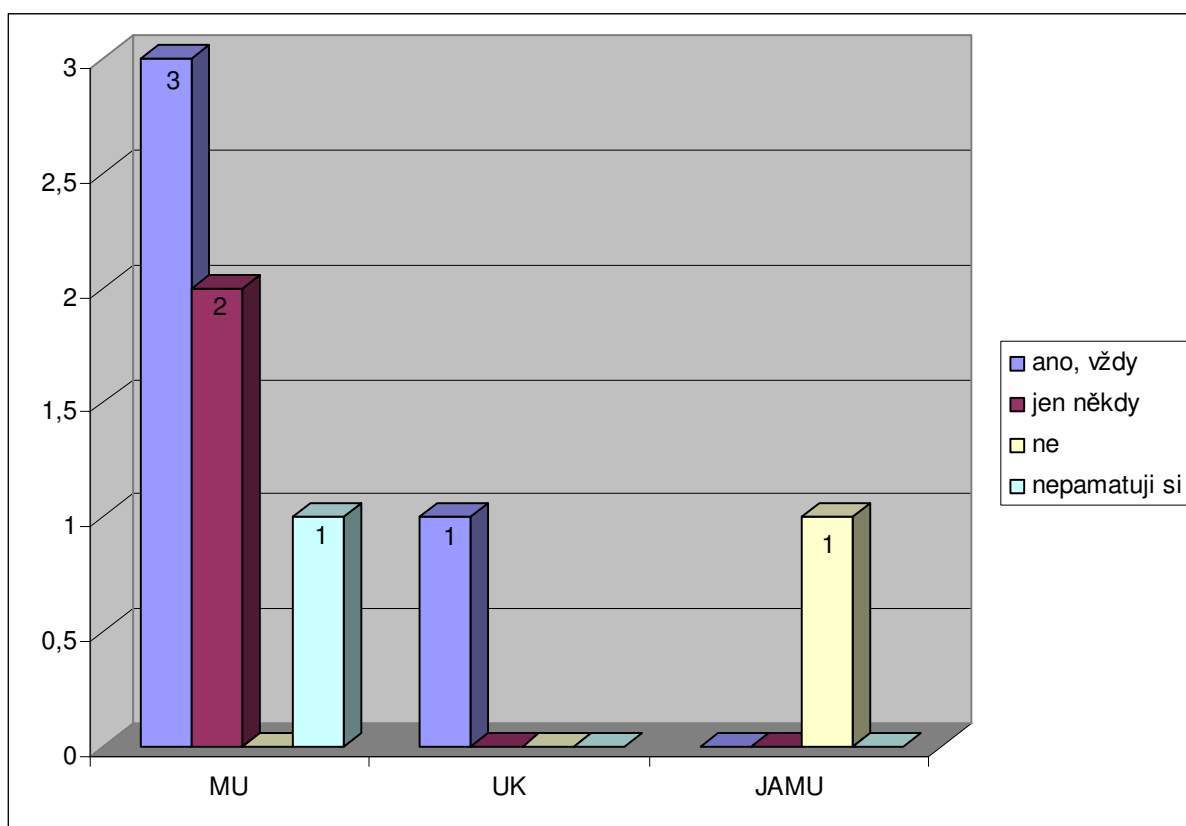
	<i>Ano, vždy</i>	<i>Jen někdy</i>	<i>Ne</i>	<i>Nepamatuji si</i>
MU	3	2	-	1
UK	1	-	-	-
JAMU	-	-	1	-
Celkem	4	2	1	1

Tab. 19

Graf 28

Graf 29

Návrh řešení otázky č. 17 a 18: Myslím si, že podávat návrh na řešení těchto otázek je zbytečné. Ze šesti studentů, kteří uvedli, že žádali o výměnu, bylo pěti z nich vyhověno. Řekla bych, že tento výsledek je výborný. Navíc o výměnu tlumočnicka žádalo pouze 6 respondentů.

Pokud odpovědi na tyto otázky dáme do souvislosti s otázkami č. 13 a 14 vidíme, že odpovědi odpovídají. Myslím si, že vysoký počet negativních odpovědí u otázky č. 17 vyplývá ze spokojenosti s úrovní tlumočení i s vysokou připraveností, jak vyplývá z odpovědí na otázky č. 13 a 14.

19. Pokud vám nebylo při žádosti o tlumočení výuky někdy vyhověno, uveďte, z jakého to bylo důvodu.

Na tuto otázku odpovědělo 6 respondentů. Jeden respondent však do odpovědi uvedl, že mu bylo vyhověno vždy. Jeden respondent se vyjádřil, že tlumočnicka musel na seminář, a proto výuku tlumočil někdo jiný. Nebyl však odmítnut, proto se sem jeho odpověď příliš nehodí. Další respondenti uváděli důvody: nedostatek tlumočnicků, odmítnutí vyučujícího mít tlumočnicka ve výuce zřejmě ze strachu vyzrazení informací, žádost o tlumočnicka na poslední chvíli, finanční důvody.

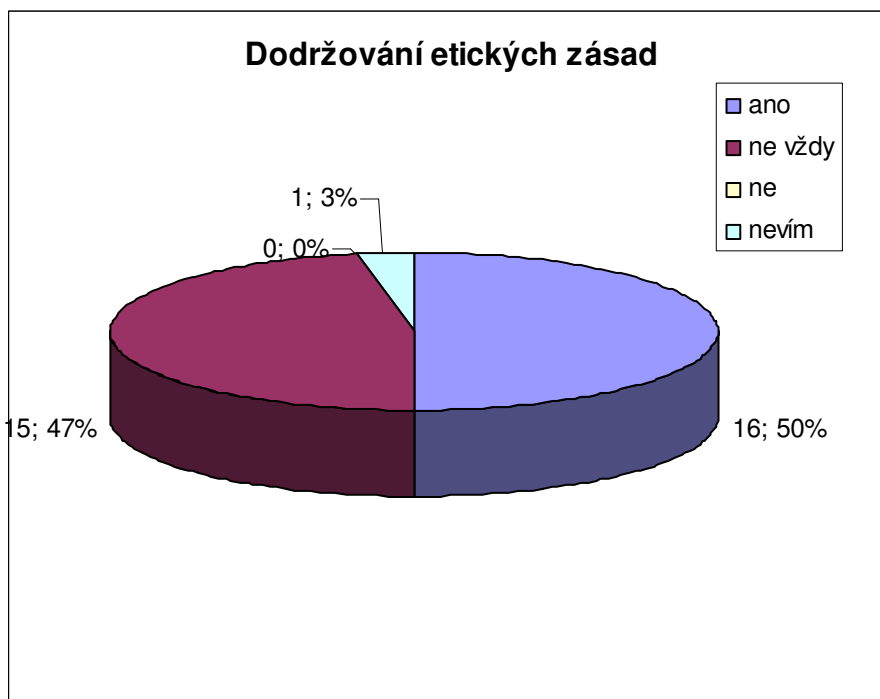
Návrh řešení otázky č. 19: Detailněji se vrátím k odpovědím jednotlivých respondentů. Nevyhovění žádosti tlumočení výuky z finančních důvodů si vysvětlují tak, že se může stát, že centrum nemá dostatek financí na to, aby poskytovalo neomezené tlumočnické služby. Co se týče žádosti na poslední chvíli, je to opravdu složitá situace. Jak jsem již uváděla v návrhu řešení otázek č. 6-9, tento problém by vyřešila pravidla pro objednávání tlumočnicků. Pokud ovšem student zjistí, že bude potřebovat tlumočnicka opravdu na poslední chvíli, je úkolem servisního pracoviště snažit se tlumočnicka zajistit. Pokud se toto nepovede, mělo by servisní pracoviště upozornit vyučujícího, aby výuku, různé akce atd. ohlašoval studentům vždy s dostatečným předstihem. Je velmi politováníhodné, když na vysoké škole působí vyučující, který odpírá neslyšícímu studentovi stejné množství informací jako studentovi slyšícímu. S vyučujícím, který odmítá tlumočnicka ve výuce, by se servisní pracoviště dané vysoké školy mělo spojit, osobně by se s ním zástupce pracoviště a tlumočnicka měli sejít a vysvětlit vyučujícímu etické zásady tlumočnické práce. Co se týká nedostatku tlumočnicků, je to problém celorepublikový a řeší ho jen standardizovaný vzdělávací systém pro tlumočnický, který by vychovával nové a kvalifikované tlumočnický. Takového vzdělávání by se měli účastnit všichni tlumočnický, kteří působí na vysokých školách. Toto vzdělávání by však podle mého názoru mělo být alespoň zčásti (ideálně úplně) financováno z prostředků servisního pracoviště.

20. Dodržují tlumočnický, s nimiž se setkáváte, etické zásady tlumočnické práce?

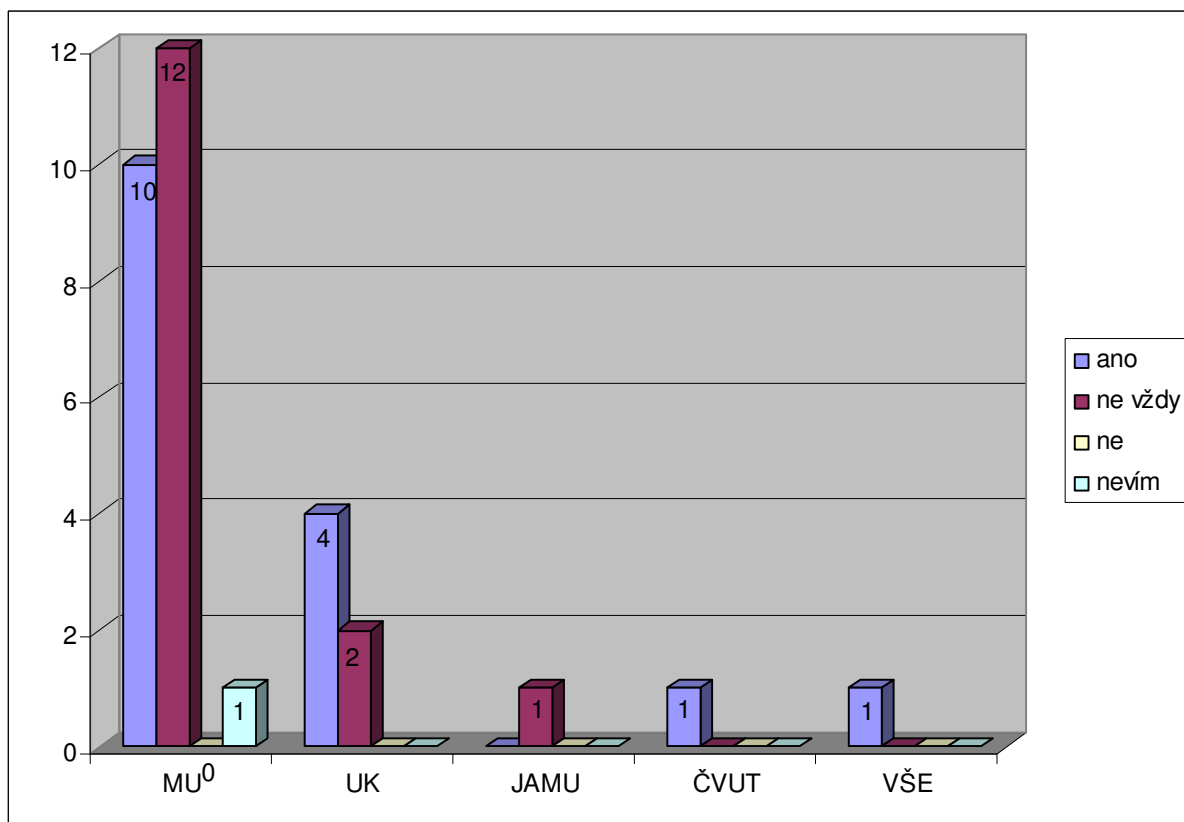
16 studentů odpovědělo, že tlumočnický dodržují etické zásady tlumočnické práce. Dále 15 studentů uvedlo, že je nedodržují vždy. Žádný student neuvedl, že by tlumočnický etické zásady tlumočnické práce nedodržovali a jeden student odpověděl, že neví.

	<i>Ano</i>	<i>Ne vždy</i>	<i>Ne</i>	<i>Nevím</i>
MU	10	12	-	1
UK	4	2	-	-
JAMU	-	1	-	-
ČVUT	1	-	-	-
VŠE	1	-	-	-
Celkem:	16	15	-	1

Tab. 20

Graf 30

Graf 31

21. Pokud se setkáváte s porušováním etických zásad, čeho se tento problém týká?

Nejčastěji se studenti setkávají s porušováním etických zásad v podobě pozdních příchodů tlumočníka. Na tomto se shodlo dokonce 9 respondentů. Druhým nejčastějším problémem bylo nedodržování mlčenlivosti. S tímto problémem se setkala 5 studentů. Další 3 studenti se shodli na porušování v podobě nošení nevhodného oblečení. Jako další porušování uváděli respondenti ubírání nebo přidávání obsahu tlumočených informací, nepřipravenost tlumočnicků na výuku nebo malá znalost znakové zásoby. Vyskytl se dokonce případ, kdy se tlumočnick během tlumočení bavil s ostatními studenty, jedl nebo posílal textové zprávy na mobilním telefonu.

Zde uvedu několik konkrétních vybraných odpovědí na tuto otázku:

„Říká svůj názor, porušuje mlčenlivost – nevěřím mu.“

„Stalo se mi to pouze u jednoho, ten přicházel pozdě, během tlumočení smskoval, jedl, neoblékl se vhodně na tlumočení u zkoušky.“

„Pozdní příchod bez omluvy, nepředstavení sebe jako tlumočníka, nepřipravenost, nepečlivost.“

„Když přeložila v ZJ, v tom většina baví s jinými studenty, když jsem potřebovala vědět, co říkala pí profesorka.“

Návrh řešení otázek č. 20 a 21: Porušování etických zásad je achillovou patou tlumočnické práce nejen v prostředí tlumočení na vysokých školách. V současné době pořádá Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (Komora) speciální seminář na téma Etický kodex tlumočníka. Zřejmě se však tohoto kurzu moc tlumočnicků neúčastní, nebo účastní ale pravidla, která se na semináři dozví, si nevezmou za své. Možná to může být tím, že mezi tlumočnický je stále mnoho CODA¹ tlumočnicků, kteří vycházejí pouze z vlastních zkušeností a praxe a dalšímu vzdělávání nevěnují tolik pozornosti. Toto se netýká zdaleka jenom CODA tlumočnicků. Je jistě hodně tlumočnicků, kteří se svou praxí začali v 80. či 90. letech a způsob své práce dodnes nezměnili, i když trend je postupem času nastavován jinak. V dnešní době je kladen důraz na klientovu samostatnost a svobodné rozhodování. Tlumočnick již nefunguje jako poradce, ale jako zprostředkovatel komunikace. Toto však širší veřejnost ve většině

---

¹ Slyšící tlumočnick znakového jazyka, kteří mají neslyšící rodiče. Zkratka z anglického „Children of the Deaf Adults“.

případů neví. Tento problém by vyřešila osvěta, kterou by si měla vzít na starost některá z organizací tlumočnicků nebo by tato aktivita mohla vzejít od samotných neslyšících, kteří by se mohli snažit více informovat veřejnost o roli tlumočnicka. Největším zprostředkovatelem informací jsou v dnešní době masmedia. Na televizi se dívá každý den většina z nás. Kdyby se v televizi objevovalo více tlumočených pořadů nebo kdyby vedle Televizního klubu neslyšících vznikl další pořad určený nejen neslyšícím ale i slyšící veřejnosti, situace by se jistě zlepšila.

Jak je vidět z odpovědí studentů, nejvíce jim vadí tlumočnickův pozdní příchod, porušení mlčenlivosti, nevhodný oděv, ubírání nebo přidávání informací. Když bychom vzali do ruky Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka, zjistili bychom, že situace, ve kterých podle respondentů tlumočníci nejčastěji chybují, jsou důležitými pilíři Etického kodexu Komory. Řešení této otázky vidím pouze ve vzdělávání tlumočnicků. Navrhuji, aby servisní pracoviště VŠ přijímala pouze takové tlumočnický, kteří prošli vzdělávacími kurzy, aby přijímala pouze takové tlumočnický, kteří dokazují, že se dále soustavně a intenzivně vzdělávají jak v oblastech tlumočnických, tak v oblasti znakového jazyka. Dobrým řešením by také bylo, kdyby podmínkou pro získání práce tlumočnicka na vysoké škole bylo získání kvalifikace v oboru tlumočení ve vzdělávání. Servisní pracoviště by měla být při přijímání nových tlumočnicků velice opatrná a na přijímací pohovor si pozvat k poradě odborníky z řad neslyšících, tak z řad zkušenějších tlumočnicků. Pracoviště by také měla motivovat k dalšímu vzdělávání i své stávající tlumočnický.

22. Další postřehy

Na tuto otázku odpovědělo 17 respondentů. Odpovědi byly různorodé.

„Tlumočníci jsou vždy připraveni a dobře ukazují, někteří neví, jak se má ukazovat, ale jinak je to dobré. Jen někteří nejsou pořádně připraveni na tlumočení, tak by neměli jít, potom neví, jak se ukazuje a ukazují něco jiného.“

„Nemám co dodat, jsem se svými tlumočnický moc spokojená. Neměla jsem s nimi žádné problémy. Rozumím si s nimi i mimo práci. Možná je potřeba více tlumočnicků, aby každý student, kdo potřebuje měl a ne, aby kvůli nedostatku tlumočnicků chyběli ve škole.“

„Já bych byla ráda, kdybych měla tlumočnicka v každém předmětu. My jsem letos měli jen 4. Tři na kurz a jedna na jedinou povinnou přednášku. Kdybych měla tlumočnicka

v každém předmětu, rozuměla bych bezvadně. Protože nemáme, na zkoušky se musím učit úplně sama, snažit se pochopit, to je pro mě těžké.“

„Vidím, že tlumočníci by potřebovali víc školení nebo kurzů. Problém byl, že znakují ZJ z čech a tlumonice z moravy mi nerozuměla.“

„Nemám výtku, jsem naprosto spokojená.“

„S tlumočníky jsem vcelku spokojená. Někdy je ale problém, že tlumočníci nezachytanou a netlumočí úplně všechno, co vyučující řekne (většinou 95%). Jinak jsem spokojená se službami a tlumočníky.“

„Bylo by dobré, kdyby se tlumočníci nadále vzdělávali a také každý měl nějakou odbornost v oblasti např. ekonomie právo, lékařství, chemie a biologie. Dále je třeba rozšířit tým o další tlumočníky, je jich strašně málo. Studentů přibývá a tlumočnicků ubývá.“

„Přála bych si, aby univerzita měla dostatek tlumočnicků a aby tlumočníci dodrželi pravidlo nepřijít pozdě.“

„Uvítala bych větší počet opravdu kvalifikovaných tlumočnicků pracujících na plný úvazek, občas se stane, že bych chtěla mít při přednášce, testu apod. tlumočnicka, ale vím, že je jich málo, tak dám nakonec přednost zapisování, ať tlumočnicka můžou využít ti, kteří ho potřebují víc než já.“

„Bylo by fajn, kdyby bylo víc tlumočnicků, protože počet studentů stále přibývá.“

„Já bych byla radši, kdyby bylo možné, že by tlumočnick vystudoval stejný nebo podobný obor, který pak tlumočí, ale kdo bude mít 2 školy pro tlumočení pro pár studentů? Vyhovuje i nevyhovuje mi shánět a domlouvat si s tlumočnický dobu, den. Vyhovuje mi, že si sama můžu vybrat konkrétní lidi na konkrétní hodinu, mám o všem přehled, komunikace mezi námi je rychlejší a hladká. Nevyhovuje mi, že to zabírá hodně času a mám na začátku každého semestru starosti, místo užívání posledních dnů volna. Takže nevím, zda bych něco měnila nebo ne. Asi ne, oceňuji přístup naší univerzity k mým potřebám, schvaluji všechny mé požadavky (např. na mu může mít student pouze 1 tlum. Nebo zapisovatele, já můžu mít přepis

a tlum v jednu hodinu, ale nevyžívám to. Profesori jsou většinou vstřícní i tak středisko je na mě napomenutí informují profesory o mě a o mých potřebách.“

„dokument nahrávky z videa podobně jako zápis.“

„Vyhovuje mi profesionální tlumočnicků dle mé odborné úrovně a znalosti s mým oborem. Nevyhovuje mi jejich neznalosti s mým oborem studia (předměty), proto tím vyjadřuje mi méně informací, což neodpovídá na mém úrovni, také mi nevyhovuje jejich nepřipravené čtené materiálů před mým výstupem (moje témata) před frontálním skupinou (spolužáků ve výuce) seminářů. Já bych si přála, aby se v budoucnu situace zlepšila profesionálních tlumočnicků včetně většího počtu tlumočnicků.“

„Jsem s tlumočnický spokojená a nic bych neměnila. Možná kdyby jich bylo víc, bylo by to lepší.“

„Někteří tlumočníci zatím nemají dostatečnou úroveň. Oceňuji ale snahu se učit.“

„Oceňuji snahu sehnat tlumočnicka na všechny přednášky. Vždy byli ochotní. Chci více kvalifikovaných tlumočnicků.“

„Měla by se více věnovat pozornost vzdělávání tlum. Chci více tlum.abý byl výběr.“

Návrh na řešení otázky č. 22: Po přečtení názorů studentů je jasné, že studenti jsou s tlumočením spíše spokojeni, ale téměř všichni poukazují na nedostatek tlumočnicků. Mnoho studentů také upozorňuje na nutné systematické vzdělávání tlumočnicků a zlepšování jejich odborné úrovně. Jak jsem se již zmiňovala v první kapitole své práce, neslyšící studenti mají na VŠ nárok na tlumočení zdarma. Nárok sice mají, ale je problém tento nárok uspokojit, když tlumočnicků není dostatečný počet. Vystává otázka, proč jich není dostatek. Je to možná tím, že práce tlumočnicka na vysoké škole je velice náročná. Klade na tlumočnicka vysoké nároky co se týká znalostí v tlumočeném oboru i v dostatečné kvalifikaci ve znakovém jazyce. Tlumočnick musí být flexibilní a přizpůsobivý. Jedním z důvodů, proč o tlumočení na VŠ není tak velký zájem, je nedostatečná finanční motivace odborné práce.

Další problém vidím ve vzdělávání tlumočnicků. V současné době neexistuje v České republice jediný vysokoškolský obor, který by se zaměřoval pouze na vzdělávání tlumočnicků

znakového jazyka. Na výše zmíněném oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Karlově univerzitě si studenti sice mohou vybrat tlumočnickou specializaci, ve které pronikají do základů tlumočnické práce a v hodinách znakového jazyka dostávají základy čistého znakového jazyka, ale jsou to pouze základy. Zajisté by se měla tomuto problému věnovat větší pozornost a měla by se vyvinout snaha o otevření oboru, který by byl zaměřený pouze na nácvik tlumočnických dovedností, na znakový jazyk a na lingvistiku znakového jazyka a kulturu neslyšících. Tlumočníci by nejprve prošli vzděláváním v rámci studia na vysoké škole, dále by měli projít dalším vzdělávacím programem či programy, které realizuje profesní organizace, a výstupy z těchto programů by měly být standardizované. Problém vidím i v tom, že většina tlumočnicků působí v Praze a menší města potom mají větší problémy zajistit tlumočení. Součástí zlepšení stavu by měla být také větší osvěta podporou a propracovanější legislativa v otázce definování profese tlumočnicka znakového jazyka. Mnoho lidí si stále myslí, že je to studentův asistent nebo asistent vyučujícího.

Myslím si, že nejlepším řešením této situace by bylo začít úplně od základního kamene, od legislativy. Bylo by dobré, aby profese tlumočnicka znakového jazyka byla v zákoně jasně definována, dále by měly být v tabulkách jasně předepsány mzdy pro tlumočníky, kteří působí ve školství. Je možné, že některé tlumočnický odrazují od tlumočení na VŠ platové podmínky, které nejsou nijak ustálené. Každá VŠ má vnitřní mzdový předpis, kterým jsou určeny mzdové třídy a pravidla pro zařazení zaměstnanců do mzdových tříd, a který musí být v souladu se zákonem o vysokých školách (č.111/1998)

6. Závěr

Při výběru tématu své práce jsem se rozhodla zaměřit na tlumočení na vysokých školách z toho důvodu, že sama jako tlumočnicka na vysoké škole působím a z vlastní zkušenosti vím, jak je tlumočení důležité proto, aby mohli mít neslyšící studenti stejné podmínky pro studium jako jejich slyšící kolegové. Jak jsem již zmínila výše, pro většinu neslyšících je mateřským jazykem znakový jazyk, a proto je pro ně přirozené se ve svém prvním jazyce vzdělávat. A to jim umožňuje kvalitní profesionální práce tlumočnicků znakového jazyka.

V úvodní kapitole jsem popsala současnou legislativu, která se týká tlumočnicků znakového jazyka a speciálně tlumočnicků znakového jazyka působících na vysokých školách. Jak z kapitoly o legislativě vyplývá, v České republice nemá tlumočnick znakového jazyka v zákonech jasné místo.

Dále jsem shrnula fungující servisní pracoviště, která poskytují služby zdravotně znevýhodněným studentům, a tedy i tlumočení znakového jazyka. V této kapitole jsem popsala, jaké služby jednotlivá centra neslyšícím studentům nabízí a jakým způsobem jim zajišťuje tlumočení výuky a dalších školních akcí. Pozornost jsem zaměřila i na dva specializované obory, na kterých působí tlumočnick jako stálý člen pracovního týmu. Z aktivit popsaných středisek a oborů je evidentní snaha o vyrovnání příležitostí neslyšícím studentům.

V dotazníkové části jsem zjišťovala názory studentů na tlumočnické služby na vysokých školách, na kterých studují. Z odpovědí, které jsem dostala, jasně vyplývá, že pouze malé procento respondentů tlumočení téměř nevyužívá. Většina respondentů využívá tlumočení všech, převážné části nebo vybraných předmětů. Z toho můžeme usoudit, že tlumočení znakového jazyka na vysokých školách je nedílnou součástí studia neslyšících studentů. Z odpovědí studentů vyplývá, že jsou s tlumočením spíše spokojeni. Vypovídá o tom jejich hodnocení úrovně tlumočení a hodnocení připravenosti tlumočnicků, které bylo vesměs pozitivní. Spokojenost můžeme vyvodit i z toho, že pouze 6 respondentů žádalo o výměnu tlumočnicka. Jejich spokojenost však narušuje pocit nedostatku tlumočnicků, na kterém se shodla polovina respondentů. Studenti také upozorňovali na to, že tlumočnicki by se měli dále vzdělávat a zlepšovat svojí odbornou úroveň.

Snad bude postupem času k tlumočení na vysokých školách motivováno více tlumočnicků a bude přibývat tlumočnicků s dostatečnou odbornou kvalifikací. Věřím, že i stávající tlumočnicki, kteří již působí na vysokých školách, se budou snažit dál vzdělávat a zdokonalovat své tlumočnické dovednosti.

Seznam použité literatury

- [1] *Ateliér výchovné dramatiky neslyšících* [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://difa.jamu.cz/obory-a-ateliery/atelier-vychovne-dramatiky-neslysicich.html>>
- [2] *Akademické poradenské centrum UJAK - Centrum podpory pro studenty se speciálními potřebami* [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ujak.cz/studium/pro-zajemce-o-studium/akademicke-poradenske-centrum-ujak/>>
- [3] *Augustin, Středisko podpory studentů se speciálními potřebami* [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://pdf.uhk.cz/augustin/sluzby.html#>>
- [4] Bruselská deklarace z roku 2010 o znakových řečech v Evropské unii – Tisková zpráva [cit. 2012-03-06]. Dostupný z www: <<http://www.snn-cr.cz/index.php?id=2&news=30>>
- [5] *Centrum pomoci handicapovaným* [online]. [cit.2012-01-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.uss.upol.cz/centrum-pomoci-handicapovanym/o-centru.php>>
- [6] ČERVENKOVÁ, A. Historie a perspektivy oboru „Čeština v komunikaci neslyšících.“ Gong 11/2002. [online]. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/405-historie-a-perspektivy-oboru-cestina-v-komunikaci-neslysicich>>
- [7] *Čeština v komunikaci neslyšících* [online]. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://old.ucjtk.ff.cuni.cz/cnes/index.php?key=history>>
- [8] *Čeština v komunikaci neslyšících* [online]. [cit.2012-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://ucjtk.ff.cuni.cz/cnes/?q=node/157>>
- [9] DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, Praha, 2002. ISBN 80-7184-141-2.
- [10] *Handicap poradna – poradna pro studenty se speciálními potřebami* [online]. [cit. 2012-01-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.cips.cvut.cz/poradna-handicap>>

- [11] HRUBÝ, J. *Průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Praha, 1999. ISBN 80-7216-096-6.
- [12] In: Valenta M. a kol.: *Rukověť dramaterapie a teatroterapie*. 7. kapitola – Broulíková, V., Mikotová Z. *K teatroterapii sluchově postižených*. Univerzita Palackého Olomouc 2006, ISBN 80-244-1358-2.
- [13] *Kancelář pro studenty se speciálními potřebami* [online]. [cit.2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-297.html#9>>
- [14] KOCUROVÁ, M. *Vysokoškoláci se specifickými poruchami učení na ZČU v Plzni*. In Sborník příspěvků z II. Národní konference se zahraniční účastí „Vysokoškolské studium bez bariér“ a XI. Ročníku odborné konference s mezinárodní účastí „Handicap 2007.“ Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 10. ISBN 978-80-7372-314-9.
- [15] NOVOSAD, L. *Vybrané problémy adaptace handicapovaných studentů na vysokoškolské studium*. In Sborník příspěvků z II. Národní konference se zahraniční účastí „Vysokoškolské studium bez bariér“ a XI. Ročníku odborné konference s mezinárodní účastí „Handicap 2007.“ Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 51. ISBN 978-80-7372-314-9.
- [16] *Oddělení pro zdravotně znevýhodněné studenty* [online]. [cit. 2012-01-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.ivp.czu.cz/cs/?r=2904&i=2546>>
- [17] PEŇÁZ, Petr. *Statistiky Teiresia (vývoj počtu studentů)* [online]. Google Documents 2011, poslední úpravy 6. 11. 2011 [cit. 6. 11. 2011]. List Spec. nároky (absolutní počty). Interní dokument Masarykovy univerzity. Dostupný z WWW: <https://docs.google.com/spreadsheet/ccc?key=0AsSAd7QB-0v2dDdVdFUtVkJDSWRkWGF3WWlzMmo4a3c&hl=en_US#gid=18>
- [18] PEŇÁZ, Petr, BUKOVSKÝ, Tomáš. *Vysoké školy ČR - studium s postižením* [online]. Interní dokument Masarykovy univerzity. Google Docs, 2010-2011 [cit. 25. ledna 2012]. Po autorizaci dostupné z WWW: <<https://docs.google.com/spreadsheet/ccc?key=0ApPjtdWliEvQcFJXeDhsV1dHdC1KTTBaUmZseEpBSXc>>

- [19] Projekt Inovace Výchovné dramatiky Neslyšících v rámci studijního programu Dramatická umění Divadelní fakulty JAMU. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://esf.jamu.cz/projekty-jamu/0367.html#4>>
- [20] *Pyramida, Centrum podpory studentům se speciálními potřebami* [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://pyramida.osu.cz/index.php?id=100>>
- [21] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 10/2010 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.helpnet.cz/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/33878-3>>
- [22] Směrnice o postavení znakového jazyka a dalších komunikačních systémů sluchově postižených na Masarykově univerzitě [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupný z WWW: <https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/smernicerektora/Smernice_rektora_2-2010.doc?info=1>
- [23] *Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky* [online]. [cit.2012-01-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ekf.vsb.cz/slunecnice/cs/index.html>>
- [24] *Středisko handicapovaných studentů* [online]. [cit.2012-01-23]. Dostupné z WWW: <<http://shs.vse.cz/shs/o-stredisku/>>
- [25] *Středisko Teiresiás* [online]. [cit. 2012-01-20] Dostupné z WWW: <<http://teiresias.muni.cz/?chapter=2-2>>
- [26] Televizní klub neslyšících. Výchovná dramatika neslyšících 4.5.2010 [online]. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/210562221800006/video/>>
- [27] *Tereza – Centrum podpory samostatného studia zrakově postižených* [online]. [cit. 2012-01-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.tereza.fjfi.cvut.cz/o-nasem-centru/historie-a-soucasnost.html#vznik-centra>>
- [28] TORÁČOVÁ, V. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, Praha, 2008. ISBN 978-80-87153-32-1.
- [29] Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2012-03-06]. <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>

- [30] Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdější předpisů [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/file/12768>>
- [31] Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění zákona 384/2008 Dostupný z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>>
- [32] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>
- [33] Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich>>

Seznam obrázků

Obr. 1	25
Obr. 2	28
Obr. 3	33
Obr. 4	34
Obr. 5	34
Obr. 6	35

Seznam tabulek

Tab. 1	24
Tab. 2	38
Tab. 3	38
Tab. 4	39
Tab. 5	39
Tab. 6	40
Tab. 7	41
Tab. 8	43
Tab. 9	44
Tab. 10	46
Tab. 11	48
Tab. 12	50
Tab. 13	51
Tab. 14	55
Tab. 15	56
Tab. 16	58
Tab. 17	60
Tab. 18	62
Tab. 19	64
Tab. 20	66

Seznam grafů

Graf 1	38
Graf 2	39
Graf 3	39
Graf 4	40
Graf 5	41
Graf 6	42
Graf 7	43
Graf 8	44
Graf 9	45
Graf 10	45
Graf 11	47
Graf 12	47
Graf 13	48
Graf 14	49
Graf 15	51
Graf 16	52
Graf 17	52
Graf 18	55
Graf 19	56
Graf 20	57
Graf 21	57
Graf 22	59
Graf 23	59
Graf 24	60
Graf 25	61
Graf 26	63
Graf 27	63
Graf 28	64
Graf 29	65
Graf 30	67
Graf 31	67

Seznam příloh

DVD 1 – dotazník

DVD 2 – zákony